

ТЕРМИНДЕРДИН ГЛОССАРИЙИ¹

(Декабрь 2017)

Жеткиликтүүлүктү контролдоо — бүткөрүлгөн онлайн түзүлүштөргө, программаларга жана маалыматтарга жеткиликтүүлүктү чектөөгө арналган жол-жоболор. Жеткиликтүүлүктү контролдоо «пайдалануучуну айырмалоодон» жана «пайдалануучуну авторлоштуруудан» турат. «Пайдалануучуну айырмалоо» демейде системага кирүүнүн уникалдуу идентификаторлорунун, паролдордун, жеткиликтүүлүк карталарынын же биометрикалык маалыматтардын жардамы менен пайдалануучуну идентификациялоого аракет кылат. «Пайдалануучуну авторлоштуруу» ар бир алуучу жеткиликтүүлүктү ала ала турган компьютердик ресурстарды аныктоо үчүн жеткиликтүүлүк эрежелеринен турат. Атап айтканда, мындай жол-жоболор төмөнкүлөрдү четтетүүгө же табууга арналган:

- бүткөрүлгөн онлайн түзүлүштөргө, программаларга жана маалыматтарга санкцияланбаган жеткиликтүүлүк;
- санкцияланбаган операцияларды жүргүзүү;
- маалыматтардын файлдарын санкцияланбаган өзгөртүү;
- ыйгарым укуксуз персонал компьютердик программаларды пайдаланышы; ошондой эле
- авторлоштурулбаган компьютердик программаларды пайдалануу.

*Баалануучу маани — эсептөөнүн так ыкмалары жок учурда акчалай суммасынын болжолдуу мааниси. Бул термин баалоо айкын эмес болгон учурда адилет нарк боюнча баалануучу сумманы белгилөө үчүн, ошондой эле баалоону талап кылган башка суммаларды белгилөө үчүн колдонулат. АЭС 540² адилет нарк боюнча баалоону билдирген баалануучу мааниге гана тиешелүү болгон учурда, «адилет нарктын баалануучу маанилери» термини колдонулат.

**Бухгалтердик эсептин маалыматтары* — бухгалтердик жазуулардын жана аларды ырастаган маалыматтардын жыйындысы, анын ичинде чектер жана накталай эмес электрондук төлөмдөр жөнүндө маалыматтар; келишимдер, негизги

---

* АЭСте аныкталган терминди билдирет

† СКЭС 1де аныкталган терминди билдирет

¹ Мамлекеттик сектор менен иш алып барууда, бул глоссарийдеги терминдер алардын мамлекеттик сектордогу эквиваленттерине шилтеме катары окулушу керек.

Эгерде бухгалтердик эсептин терминдери Аудиттин жана ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалардын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин корутундуларында аныкталбаса, Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттары боюнча кеңеш тарабынан жарыяланган Терминдердин глоссарийине шилтеме жасоо керек.

² АЭС 540 «Адилет наркты баалоону жана маалыматты тиешелүү ачып көрсөтүүнү кошо алганда баалануучу маанилердин аудити»

регистрлер, көмөкчү ведомосттор, бухгалтердик жазуулар жана бухгалтердик регистрлерде чагылдырылбаган финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн ар кандай ондоп-түзөтүүлөр, ошондой эле чыгымдарды бөлүштүрүүнү ырастаган иштелип чыгуучу жана жыйынды таблицалардын маалыматтары, эсептер, маалыматты текшерип салыштыруу жана маалыматтарды ачып көрсөтүү.

Макулдашылган жол-жоболор боюнча тапшырма — анын жүрүшүндө аудитор аудитордук мүнөздөгү жол-жоболорду аткаруу үчүн тартылган, бул жөнүндө аудитор, ишкана жана ар кандай тиешелүү үчүнчү тараптар макулдашкан жана иш жүзүндөгү тыянактар жөнүндө отчетту берүү үчүн тапшырма. Отчетту алуучулар өз тыянактарын аудитордун отчетунун негизинде түзөт. Отчет жол-жоболорду аткарууга макул болгон тараптар менен чектелген, анткени башкалары жол-жоболордун себептери жөнүндө билбегендиктен натыйжаларды туура эмес чечмелеши мүмкүн.

**Талдоо жол-жоболору* — финансылык жана финансылык эмес маалыматтардын ортосундагы ыктымалдуу өз ара байланыштарды талдоо аркылуу финансылык маалыматты баалоо. Талдоо жол-жоболору ошондой эле табылган четтөөлөрдү же башка колдо болгон маалыматка ылайык келбеген же күтүлгөн көрсөткүчтөрдөн кыйла айырмаланган катыштарды иликтөөнү карайт.

Жылдык отчет — документ же документтердин жыйындысы, алар, эреже катары, мыйзамга, ченемдик актыларга же түзүлгөн практикага ылайык жетекчилик же корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар тарабынан ар жылдагы негизде даярдалат, анын максаты – менчик ээлерине (же ушундай таламдаш тараптарга) финансылык отчеттуулукта чагылдырылган ишкананын ишмердүүлүгү, ишкананын финансылык натыйжалуулугу жана финансылык абалы жөнүндө маалыматты берүү. Жылдык отчет финансылык отчеттуулукту жана бул отчеттуулук боюнча аудитордук корутундуну камтыйт же аларга тиркелет жана демейде уюмдагы өзгөртүүлөр, анын келечектеги перспективалары, тобокелдиктер жана айкын эместик факторлору жөнүндө маалыматты, ишкананын башкаруу органынын билдирүүсүн жана корпоративдик башкаруу маселелери боюнча отчетторду камтыйт.

*Аномалия — жалпы жыйындыда бурмалоолор же четтөөлөр бар экенин формалдуу түрдө ырастоо болуп саналбаган бурмалоо же четтөө.

Колдонулуучу критерийлер (ИКТЭС 3410дун³ контекстинде) — парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетто өзүнүн абага чыгарууларын сан жагынан баалоо жана чагылдыруу үчүн ишкана колдонуучу критерийлер.

Колдонулуучу критерийлер (ИКТЭС 3420нын⁴ контекстинде) — финансылык маалыматтын проформасын компиляциялоодо жооптуу тарап колдонгон

³ ИКТЭС 3410 «Парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчеттуулукка карата ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалар»

⁴ ИКТЭС 3420 «Баалуу кагаздардын проспектинде киргизилүүчү финансылык маалыматтын проформасынын компиляциясына карата ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалар»

критерийлер. Критерийлер стандарттарды, мыйзамдарды же ченемдик актыларды иштеп чыгуучу жана бекитүүчү ыйгарым укуктуу же таанылган уюм тарабынан белгиленеши мүмкүн. Эгерде белгиленген критерийлер жок болсо, аларды жооптуу тарап иштеп чыгат.

*Финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясы — ишкананын мүнөзүн жана финансылык отчеттуулуктун максатын эске алуу менен алгылуктуу болуп саналган же мыйзам же ченемдик актылар боюнча талап кылынган финансылык отчеттуулукту даярдоо учурунда жетекчилик жана, тиешелүү учурларда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар кабыл алган финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы. ККЭС 4410 (кайра каралган)⁵ контекстинде шилтеме финансылык отчеттуулукка эмес, финансылык маалыматка жасалат.

«Ишенимдүү берүү концепциясы» термини финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясын белгилөө үчүн колдонулат, ал ушул концепциянын талаптарына шайкештикти карайт:

- (a) финансылык отчеттуулукту ишенимдүү берүүнү камсыз кылуу үчүн жетекчиликтен бул концепцияда талап кылынгандан көп өлчөмдөгү маалыматты ачып көрсөтүү талап кылынышы мүмкүн экенин ачык формада тааныйт, же болбосо
- (b) финансылык отчеттуулукту ишенимдүү берүүнү камсыз кылуу үчүн жетекчиликтен концепциянын талаптарынан четтөө талап кылынышы мүмкүн экенин ачык формада тааныйт. Мындай четтөөлөр өтө сейрек учурларда гана талап кылынышы мүмкүн деп күтүлүүдө.

«Шайкештик концепциясы» термини концепциянын талаптарына шайкештикти караган финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясын белгилөө үчүн колдонулат, бирок жогорудагы (a) же (b) пункттарындагы ырастоолорду камтыбайт.

Маалыматтык технологиялардагы тиркемелерди контролдоо — демейде бизнес-процесстердин деңгээлинде иштеген кол менен жасалуучу же автоматташтырылган жол-жоболор. Тиркемелерди контролдоо каражаттары өзүнүн мүнөзү боюнча алдын алуучу же детективдик болушу мүмкүн жана эсептик жазуулардын бүтүндүгүн камсыз кылууга арналган. Тиешелүү түрдө, тиркемелерди башкаруу каражаттары операцияларды же башка финансылык маалыматтарды демилгелөө, жазуу, иштетүү жана кабарлоо үчүн колдонулуучу жол-жоболорго кирет.

⁵ ККЭС 4410 (кайра каралган) “Компиляция боюнча тапшырмалар”

**Колдонулуучу критерийлер (АЭС 810дун⁶ (кайра каралган) контекстинде)* — жалпыланган финансылык отчеттуулукту даярдоодо жетекчилик тарабынан колдонулуучу критерийлер.

**Аудитордук далилдердин ылайыктуулугу* — аудитордук далилдердин, башкача айтканда анын аудитордук пикирге негизделген тыянактарды ырастоо үчүн жөндүүлүгүнүн жана ишенимдүүлүгүнүн сапаттык баасы.

**Байланышы жок тараптар ортосундагы операция* — өз ара байланышпаган жана жеке өз кызыкчылыктарында бири-бирине көз карандысыз аракеттенген операцияны жасоого ниеттенген сатып алуучунун жана сатуучунун ортосундагы белгилүү бир шарттарда жүргүзүлүүчү операция.

*Өбөлгөлөр — жетекчиликтин финансылык отчеттуулукка киргизилген жана болуп өтүшү мүмкүн болгон потенциалдуу бурмалоолордун ар кандай типтерин кароо үчүн аудитор колдоно турган айкын же башка формадагы билдирүүлөрү. ИКТЭС 3410 контекстинде өбөлгөлөр болуп өтүшү мүмкүн болгон потенциалдуу бурмалоолордун ар кандай типтерин кароо үчүн практикалык адис колдонуучу парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетто чагылдырылган, ишканын айкын же башка формадагы билдирүүлөрү катары аныкталат.

Баалоо (тобокелдиктерди) — олуттуу бурмалоолордун табылган тобокелдиктерин талдоо, бул алардын мааниси жөнүндө тыянак жасоо үчүн зарыл. «Баалоо» макулдашуу боюнча тобокелдикке карата гана колдонулат. (ошондой эле *Баалоо* (маселелерди) караңыз)

Байланыш — (*Аудитордун финансылык маалымат менен байланышын* караңыз)

*†*Ишеним* — (*Акылга сыярлык ишенимди* караңыз)

Ишенимди камсыз кылуучу тапшырма — анын алкагында практикалык адистин максаты критерийлерди пайдалануу менен тапшырманын бааланып жаткан предметин баалоонун же өлчөөнүн натыйжасында, жооптуу тарапты кошпогондо, пайдалануучулардын ишениминин даражасын жогорулатууга чакырылган тыянакты түзүү үчүн талаптагыдай жетиштүү далилдерди алуу болуп саналган тапшырма. Ишенимди камсыз кылуучу ар бир тапшырманы төмөнкүдөй эки параметр боюнча классификациялоого болот:

- (i) Же болбосо акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу тапшырма, же болбосо чектелген ишенимди камсыз кылуучу тапшырма:
  - a. акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу тапшырма — акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу тапшырманын алкагында практикалык адис тапшырмага мүнөздүү болгон тобокелдикти учурдагы жагдайларды эске алуу менен тыянакты түзүү

⁶ АЭС 810 (кайра каралган) «Жалпыланган финансылык отчеттуулук жөнүндө корутунду берүү боюнча тапшырмалар»

максатында алгылыктуу төмөн деңгээлге чейин төмөндөтөт. Практикалык адистин тыянагы мындай формада көрсөтүлөт, ал критерийлер боюнча тапшырманын бааланып жаткан предметин өлчөөнүн же баалоонун натыйжалары жөнүндө практикалык адистин пикирин билдирет.

- b. чектелген ишенимди камсыз кылуучу тапшырма — чектелген ишенимди камсыз кылуучу тапшырманын алкагында практикалык адис бул тапшырмага мүнөздүү болгон тобокелдикти учурдагы жагдайларды эске алуу менен алгылыктуу деңгээлге чейин төмөндөтөт (бирок мындай тобокелдик акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу тапшырмадагыдан жогору), мында тапшырманын предмети жөнүндө маалымат олуттуу бурмалоолорду камтыйт деп практикалык адис болжолдошуна негиз болгон маселе (маселелер) анын көңүлүн бурганын же бурбаганын көрсөтүүчү формада тыянакты билдиришинин максатын көздөйт. Чектелген ишенимди камсыз кылуучу тапшырманын алкагында аткарылуучу жол-жоболордун мүнөзү, мөөнөттөрү жана көлөмү акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу тапшырма үчүн зарыл болгон жол-жоболорго салыштырганда чектелүү, бирок ошонун өзү менен практикалык адистин кесипкөй ой жүгүртүүсү боюнча маанилүү болуп саналган ишеним деңгээлин алуу пландаштырылып жатат. Маанилүү деп эсептелиши үчүн практикалык адис алган ишеним деңгээли тапшырманын предмети жөнүндө маалыматка болжолдонгон пайдалануучулардын ишенимин олуттуу эместен алда канча айкын болгон даражага чейин жогорулатышы мүмкүн.

(ii) Ырастоо боюнча тапшырма же болбосо тикелей тапшырма:

- a. ырастоо боюнча тапшырма — ишенимди камсыз кылуучу тапшырма, мында практикалык адис болуп саналбаган тарап критерийлер боюнча иликтөө предметин өлчөйт же баалайт. Практикалык адис болуп саналбаган тарап ошондой эле көп учурда тапшырманын предмети жөнүндө алынган маалыматты отчетто же билдирүүдө берет. Аны менен катар айрым учурларда практикалык адис тапшырманын предмети жөнүндө маалыматты ишенимди камсыз кылуучу корутундуда бериши мүмкүн. Ырастоо боюнча тапшырмада практикалык адис тапшырманын предмети жөнүндө маалымат олуттуу бурмалоолорду камтый тургандыгы же жоктугу жөнүндө тыянак чыгарат. Практикалык адистин тыянагы терминдерде төмөнкүдөй түрдө түзүлүшү мүмкүн:
- i. тапшырманын баалануучу предмети жана колдонулуучу критерийлер;
  - ii. тапшырманын предмети жөнүндө маалымат жана колдонулуучу критерийлер; же болбосо

iii. тиешелүү тарап (тараптар) жасаган билдирүү.

- b. Тикелей баалоо боюнча тапшырма — тикелей баалоо боюнча тапшырманын жүрүшүндө практикалык адис критерийлерди пайдалануу менен тапшырманын бааланып жаткан предметин баалайт же өлчөйт жана тапшырманын предмети жөнүндө алынган маалыматты корутундунун же ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалар боюнча отчеттун курамында же аларга тиркеме катары берет. Тикелей баалоо боюнча тапшырмаларда практикалык адистин тыянактары критерийлерди пайдалануу менен тапшырманын бааланып жаткан предметин сан же сапат жагынан баалоонун натыйжалары боюнча корутундуга тиешеси бар.

Ишенимди камсыз кылуучу тапшырманын тобокелдиги — эгерде тапшырманын предмети жөнүндө маалымат олуттуу бурмаланган болсо, практикалык адис шайкеш эмес тыянак жасай тургандыгынын тобокелдиги.

Ишенимди камсыз кылуучу иш билгилик жана жөндөмдөр — пландоодо, далилдерди чогултууда, далилдерди баалоодо, маалыматтык өз ара аракеттенүүдө жана корутунду берүүдө колдонулуучу иш билгилик жана жөндөмдөр, аларды практикалык адис ишенимди камсыз кылууда көрсөтөт жана алар ар кандай конкреттүү тапшырманын баалануучу предметинин, ишенимди камсыз кылуучу ар кандай конкреттүү тапшырманын экспертизасынан же болбосо аны сандык же сапаттык баалоодон айырмаланат.

**Аудитордук документация*—Аткарылган аудитордук жол-жоболор, алынган жөндүү аудитордук далилдер жана аудитор тарабынан жасалган тыянактар (кээде «иш документациясы» же «иш документтери» деген терминдер колдонулат) жөнүндө жазуулар.

**Аудитордук далилдер* — аудитордук пикирге негизделген тыянактарды чыгарууда аудитор колдонуучу маалымат. Аудитордук далилдер финансылык отчеттуулук негизделген бухгалтердик эсептин маалыматтарында камтылган маалыматты, ошондой эле башка маалыматты камтыйт. (*Аудитордук далилдердин жетиштүүлүгү жана Аудитордук далилдердин шайкештиги бөлүмдөрүн караңыз*).

*Аудиттин файлы — конкреттүү тапшырмага тийиштүү, өзү аудитордук документация болуп саналган маалыматтарды камтыган маалыматтарды сактоо үчүн арналган бир же андан көп папка, же болбосо башка кагаз же электрондук алып жүрүүчүлөр.

*†*Аудитордук уюм* — (*Аудитордук уюмду караңыз*)

**Аудитордун пикири* — (*Модифицияланган пикир жана модификацияланбаган пикирди караңыз*)

**Аудитордук тобокелдик* — олуттуу бурмаланган финансылык отчеттуулуктун учурунда аудитор туура эмес аудитордук пикирди билдиришинин тобокелдиги.

Аудитордук тобокелдик - бул олуттуу бурмалоо тобокелдиктеринин жана тапшай калуу тобокелдигинин функциясын билдирет.

**Аудитордук ылгоо (ылгоо)* — ылгоонун бардык элементтери ылгоого киргизилгидей жана бардык жалпы жыйынды жөнүндө тыянактарды түзүү үчүн аудитордо жетиштүү негиздер пайда болгудай түрдө жалпы жыйындынын аудит үчүн маанилүү болгон элементтеринин 100%дан азына карата аудитордук жол-жоболорду колдонулушу.

**Аудиттен өткөн финансылык отчеттуулук (АЭС 810дун (кайра каралган) контекстинде)* — Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитор тарабынан аудиттен өткөн жана анын негизинде жалпыланган финансылык отчеттуулук түзүлгөн финансылык отчеттуулук⁷.

*Аудитор — «аудитор» демейде тапшырманын жетекчисине же аудитордук топтун башка мүчөлөрүнө карата же, колдонууга мүмкүн болсо, аудитордук уюмга карата аудитти жүргүзүүчү адамды же адамдарды белгилөө үчүн колдонулат. Эгерде АЭС талапты же жоопкерчиликти тапшырманын жетекчиси аткарып жатат деп түздөн-түз болжолдосо, «аудитор» эмес, «тапшырманын жетекчиси» термини колдонулат. «Тапшырманын жетекчисин» жана «аудитордук уюмду», бул жөндүү болгон жерде, мамлекеттик сектордо алардын эквиваленттерине тиешеси бар катары түшүнүү керек.

Аудитордун финансылык маалымат менен байланышы — аудитор финансылык маалымат менен байланышкан, мында аудитор отчеттуу ушул маалыматка тиркейт же кесиптик максаттарда аудитордун аты-жөнүн пайдаланууга макулдук берет.

**Аудитордун эксперти* — Бухгалтердик эсептен же аудиттен айырмаланган белгилүү бир тармактагы билимдерге жана тажрыйбага ээ болгон, ушул тармактагы иши аудиторго жетишерлик талаптагыдай аудитордук далилдерди алууга жардам берген жеке жак же уюм. Аудитордун эксперти ички эксперт (өнөктөштөрдүн⁸ же аудитордук уюмдун же тармакка кирген уюмдун кызматкерлеринин, убактылуу кызматкерлердин арасынан) же болбосо тышкы эксперт боло алат.

**Аудитордун так баалоосу же баалоонун диапозону* — жетекчиликтин так баалоосун талдоонун жүрүшүндө пайдалануу үчүн аудитордук далилдердин негизинде эсептелген сумма же суммалардын диапозону.

**Баалоонун диапозону* — (Аудитордун так баалоосун караңыз)

Базистик жыл — ишкананын убакыт аралыгындагы абага чыгаруулары аны менен салыштыруучу конкреттүү жыл же бир нече жыл үчүн орточо мааниси.

⁷ АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүүнүн» 13(f)-пункту «финансылык отчеттуулук» терминин аныктайт.

⁸ «Тапшырманын жетекчисин», «өнөктөштү» жана «аудитордук уюмду», бул жөндүү болгон жерде, мамлекеттик сектордо аларга тиешелүү эквивалент катары түшүнүү керек.

*Бизнес-тобокелдик — алдыга коюлган максаттарга жетүүгө жана өз стратегиясын аткарууга ишкананын кудуретине терс таасир этиши мүмкүн болгон олуттуу шарттардын, окуялардын, жагдайлардын, аракеттердин же аракетсиздиктин натыйжасында келип чыгуучу же ойдогудай эмес максаттарды жана стратегияларды аныктоонун натыйжасында келип чыгуучу тобокелдик.

Чектөө жана квоталарды соодалоо системасы — абага чыгаруунун жалпы чектөөлөрүн белгилеген, катышуучулардын ортосунда абага чыгарууларга уруксатты бөлүштүргөн жана аларга абага чыгарууга уруксаттарды жана кредиттерди бири-бири менен соодалашууга мүмкүндүк берген система.

Алып салуу методу — тейлөөчү уюмдун субподрядчысынын кызмат көрсөтүүлөрүнө карата колдонулуучу методу, мында тейлөөчү уюмдун субподрядчысына кызмат көрсөтүүнүн мүнөзү жөнүндө маалыматты камтыйт, бирок тейлөөчү уюмдун субподрядчысынын контролдоо каражаттарынын тиешелүү максаттары жөнүндө маалыматты жана алар менен байланышкан контролдоо каражаттарын камтыбайт, алар ошондой эле тейлөөчү уюмдун аудитору тарабынан тапшырманын көлөмүнөн алып салынган. Тейлөөчү уюмдун анын системасын баяндоосу жана тейлөөчү уюмдун аудиторунун тапшырмасынын көлөмү тейлөөчү уюмдун субподрядчысынын контролдоо каражаттарынын натыйжалуулугуна мониторинг жүргүзүү үчүн пайдаланылуучу тейлөөчү уюмдун контролдоо каражаттарын камтыйт, алар тейлөөчү уюмдун субподрядчысына контролдоо каражаттарына карата ишенимди камсыз кылуучу корутундуга талдоону камтышы мүмкүн.

*Салыштырма финансылык отчеттуулук — өткөн мезгил үчүн сандык көрсөткүчтөр жана башка ачып көрсөтүлүүчү маалымат салыштыруу үчүн учурдагы мезгилдин финансылык отчеттуулугуна киргизилген, бирок бул көрсөткүчтөр жана маалымат жагынан аудит жүргүзүлсө, аларга карата аудитордун пикиринде шилтеме жасалган салыштырмалуу маалымат. Ушул салыштырма финансылык отчеттуулукта камтылган маалыматты тактоо даражасын учурдагы мезгилдин финансылык отчеттуулугундагы маалыматтын деңгээли менен салыштырууга болот.

*Салыштырмалуу маалымат — финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык бир же бир нече мурунку мезгилдер үчүн парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетко киргизилген суммалар же маалыматты ачып көрсөтүү. ИКТЭС 3410 контекстинде салыштырмалуу маалымат мурдагы бир же бир нече мезгилдер жагынан парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетто көрсөтүлгөн сандык көрсөткүчтөрдү жана маалыматтарды ачып көрсөтүү катары аныкталат.

Компиляция боюнча тапшырма — анын жүрүшүндө ушул стандарттын талаптарына ылайык финансылык отчеттуулукту жана отчетторду даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык ишкананын финансылык маалыматын даярдоодо жана берүүдө жетекчиликке жардам берүү үчүн бухгалтердик эсепти жана финансылык отчеттуулукту жүргүзүү тажрыйбасын практикалык адис

колдонгон тапшырма. Кайра каралган ККЭС (ISRS) 4410 стандартында бул контекстинде «компилирлөө», «компиляция» жана «компиляциялоо» деген сөздөр колдонулат.

**Пайдалануучу ишкананын кошумча контролдоо каражаттары* — тейлөөчү уюм болжолдогондой, пайдалануучу ишканалар өзүнүн кызмат көрсөтүүлөрүн иштеп чыгууда киргизе турган жана, контролдоо каражаттарынын максаттарына жетишүү зарыл болгон учурда, анын системасынын сыпаттамасында аныктала турган контролдоо каражаттары..

**Шайкештик концепциясы* — (Финансылык отчеттуулуктун колдонулуучу концепциясын жана Жалпы багыттагы концепцияны караңыз)

*Компонент — топтун же компоненттин жетекчилиги топтун финансылык отчеттуулугуна киргизилүүгө тийиш болгон финансылык маалыматты даярдаган ишкана же бизнес ишмердүүлүгүнүн түрү.

**Компоненттин аудитору* — топтун аудиторунун командасынын суроо-талабы боюнча топтун аудитинин максаттары үчүн компоненттин финансылык маалыматына карата иш жүргүзүүчү аудитор.

**Компоненттин жетекчилиги* — компоненттин финансылык маалыматын даярдоо үчүн жооптуу жетекчилик.

**Компонент үчүн маанилүүлүк* — топтун аудиторунун командасы тарабынан компонент үчүн белгиленген маанилүүлүк деңгээли.

Аудиттин компьютердик методдору — аудиттин инструменти катары компьютерди пайдалануу менен жол-жоболорду колдонуу (ошондой эле СААТ катары белгилүү).

Контролдук аракеттер — жетекчиликтин көрсөтмөлөрүн аткарууну камсыз кылууга жардам берүүчү саясаттар жана жол-жоболор. Контролдук аракеттер ички контролдоо системасынын компоненти болуп саналат.

Контролдук чөйрө — корпоративдик башкаруу функцияларын, ошондой эле жетектөөчү ыйгарым укуктар берилген жана ишкананы ички контролдоону башкаруу жана ишкана үчүн анын маанилүүлүк даражасы берилген адамдардын мамилелерин, маалымдар болушун жана аракеттерин камтыйт. Контролдук чөйрө – бул ички контролдоо системасынын компоненти.

Контролдоонун максаты — контролдоо каражаттарынын айрым аспектинин максаты жана милдети. Контролдун максаттары контролдоо каражаттары төмөндөтүүгө умтулган тобокелдиктерге кирет.

**Контролдоо тобокелдиги* — (Олуттуу бурмалоо тобокелдигин караңыз)

Тейлөөчү уюмдагы контролдоо каражаттары — тейлөөчү уюмдун аудиторунун ишенимди камсыз кылуу жөнүндө корутундусунда чагылдырылган контролдун максатына жетишүүгө контролдоо каражаттары.

Тейлөөчү уюмдун субподрядчысынын контролдоо каражаттары — контролдоонун максаттарына жетишүүдө акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу тейлөөчү уюмдун субподрядчысынын контролдоо каражаттары.

Корпоративдик башкаруу — (Башкарууну караныз)

**Салыштырылуучу көрсөткүчтөр* — өткөн мезгил үчүн сандык көрсөткүчтөр жана башка ачып көрсөтүлүүчү маалымат учурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулуктун ажырагыс бөлүгү катары киргизилген жана учурдагы мезгил үчүн сандык көрсөткүчтөр жана башка маалыматты ачып көрсөтүлүүгө байланыштуу гана кароого арналган учурдагы мезгилдин салыштырмалуу маалыматы («учурдагы мезгилдин көрсөткүчтөрү» деп аталат). Тиешелүү көрсөтүлгөн сандык көрсөткүчтөрдү жана ачып көрсөтүлүүчү маалыматты тактоо даражасы биринчи кезекте учурдагы мезгилдин көрсөткүчтөрүн кароо үчүн алар канчалык маанилүү экендиги менен аныкталат.

Критерийлер — критерийлер тапшырманын баалануучу предметин баалоо же өлчөө үчүн колдонулуучу контролдук көрсөткүчтөрдү билдирет. «Колдонулуучу критерийлер» - булар конкреттүү тапшырмада колдонулуучу критерийлер.

**Финансылык отчеттуулукту чыгаруу үчүн бекиткен күн* — финансылык отчеттуулуктун курамына кирген бардык отчеттор, анын ичинде тиешелүү эскертүүлөр даярдалган жана ага карата зарыл ыйгарым укуктары ээ жактар ушул финансылык отчеттуулук үчүн жоопкерчиликти өздөрүнө алганын билдирген күн.

†*Корутундунун күнү (сапатты контролдоо жагынан)* — корутундуга күн коюу үчүн практикалык адис тандаган күн.

**Аудитордук корутундунун күнү* — АЭС 700гө (кайра каралган)⁹ ылайык финансылык отчеттуулукка карата аудитор өзүнүн корутундусуна күн койгон күн.

**Финансылык отчеттуулуктун күнү* — финансылык отчеттуулукта камтылган соңку мезгил аяктаган күн.

**Финансылык отчеттуулук чыгарылган күн* — үчүнчү тараптар аудитордук корутундуну жана аудиттен өткөн финансылык отчеттуулукту алган күн.

**Ички контролдоо системасынын кемчилиги* — төмөнкүдөй учурларда орун алган кемчиликтер:

- (a) контролдоо каражаты финансылык отчеттуулуктагы бурмалоолорду ал болтурбай же өз убагында таба же оңдой албай тургандай түрдө иштелип чыккан, киргизилген жана иштеп жатат; же
- (b) контролдоонун финансылык отчеттуулуктагы бурмалоолорду болтурбоо же өз убагында табуу жана оңдоо үчүн зарыл болгон каражаты жок.

⁹ АЭС 700 (кайра каралган) «Финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандыруу жана корутундуну түзүү»

**Тапнай калуу тобокелдиги* — аудитордук тобокелдикти алгылыктуу деңгээлге чейин төмөндөтүү максатында аудитор жол-жоболорду аткарышынын натыйжасында өзүнчө же башка бурмалоолор менен бирдикте олуттуу болушу мүмкүн болгон олуттуу бурмалоо табылбай калышында турган тобокелдик.

**Ички аудиторлордун түздөн-түз катышуусу* — тышкы аудитор жетекчиликти, көзөмөлдү жана текшерүүнү жүзөгө ашырган шартта аудитордук жол-жоболорду аткарууга ички аудиторлорду тартуу.

*Элемент — (*Финансылык отчеттуулуктун элементин* караңыз)

**Финансылык отчеттуулуктун элементи (АЭС 805тин (кайра каралган)¹⁰ контекстинде)* — финансылык отчеттуулуктун элементи, эсеби же беренеси.

Абага чыгаруулар — эгерде төмөнкүлөр кармап калынбаган жана саркындыга кошулбаган болсо, тиешелүү мезгилдин ичинде атмосферага чыгарылган же атмосферага чыгарыла турган парник газдары. Абага чыгарууларды төмөнкүдөй категорияларга бөлүүгө болот:

- тикелей абага чыгаруулар (ошондой эле 1-категориядагы абага чыгаруулар катары белгилүү), алар ишкананын менчигинде же контролунда турган булактардан абага чыгарууларды билдирет;
- кыйыр абага чыгаруулар, алар ишкананын ишмердүүлүгүнүн натыйжасы болуп саналган, бирок башка ишкананын менчигинде же контролунда турган булактардан абага чыгарууларды билдирет. Кыйыр абага чыгарууларды төмөнкүдөй категорияларга бөлүүгө болот:
  - 2-категориядагы абага чыгаруулар, алар ишкана тарабынан берилүүчү жана керектелүүчү электр менен байланышкан абага чыгарууларды билдирет.
  - 3-категориядагы абага чыгаруулар, алар бардык башка кыйыр абага чыгарууларды билдирет.

Абага чыгаруулар боюнча кемитүү — ишкананын парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетуна киргизилген ар кандай берене, ал абага чыгаруулардын отчетунда чагылдырылган жалпы көлөмдөн кемитилет, бирок абсорбция болуп саналбайт; ал демейде сатып алынган компенсациялык квоталарды камтыйт, бирок жөнгө салуу системасы же ишкана катышкан башка система тааныган башка инструменттерди же механизмдерди (көрсөткүчтөргө жетишкендик үчүн кредиттер жана квоталар сыяктуу) камтышы мүмкүн.

Абага чыгарууларды эсептөө коэффициенти — ишмердүүлүктүн өлчөө бирдиктерин (мисалы, керектелген отундун литри, басып өткөн километрлер, мал чарбачылыгындагы жаныбарлардын саны же өндүрүлгөн продукциянын

¹⁰ АЭС 805 (кайра каралган) «*Финансылык отчеттуулуктун өзүнчө отчетторунун жана финансылык отчеттуулуктун конкреттүү элементтеринин, эсептеринин же беренелеринин аудитинин өзгөчөлүктөрү*»

тонналары) ушул ишмердүүлүк менен байланышкан парник газдарын сандык көрсөткүчкө которуу үчүн математикалык коэффициент же норматив.

Абага чыгарууларга квотаны соодалоо системасы — парник газдарынын абага чыгарылышын кыскартууга жетишүү үчүн экономикалык стимулдарды берүү аркылуу мындай газдарды контролдоо үчүн колдонулуучу рыноктук ыкма.

* *“Маанилүү жагдайлар” бөлүмү* — финансылык отчеттуулукта ойдогудай түрдө сунуш кылынган же ачып көрсөтүлгөн маселеге тиешеси бар жана, аудитордун ой жүгүртүүсү боюнча, ушунчалык маанилүү болгондуктан пайдалануучулар финансылык отчеттуулукту түшүнүшү үчүн негиздүү мааниге ээ болгон аудитордук корутундунун бөлүмү.

Тапшырманын жагдайлары — конкреттүү тапшырманын ар түрдүү мүнөздөмөлөрүнүн кеңири спектри, анда төмөнкүлөр камтылат: тапшырманын шарттары; тапшырма акылга сыярлык ишенимди камсыз кылабы же жокпу, же бул чектелген ишенимди, тапшырманын баалануучу предметинин мүнөздөмөлөрүн камсыз кылуучу тапшырма; сандык же сапаттык критерийлер; болжолдонгон пайдалануучулардын маалыматтык муктаждыктары; жооптуу тараптын, сандык же сапаттык баалоону жүргүзүүчү жактын, тапшырманын буюртмачысынын жана алардын чөйрөсүнүн тиешелүү мүнөздөмөлөрү; ошондой эле башка маселелер, мисалы, тапшырмага олуттуу таасир этиши мүмкүн болгон окуялар, шарттар жана практикалар.

† *Тапшырма боюнча документация* — аткарылган иш, алынган натыйжалар жана практикалык адис чыгарган тыянактар жөнүндө жазуулар (кээде «иш документтери») же «иш документациясы» деген сыяктуу терминдер колдонулат).

Тапшырма боюнча кат — тапшырманын кат түрүндө жазылган шарттары.

*† *Тапшырманын жетекчиси*¹¹ — тапшырма жана анын аткарылышы үчүн, ошондой эле аудитордук уюмдун атынан чыгарылган корутунду же ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалар боюнча отчет үчүн жооп берүүчү, зарылчылык болгон учурда кесиптик уюмдан, юридикалык жактан же жөнгө салуучу органдан тиешелүү ыйгарым укуктарга ээ болгон аудитордук уюмдун өнөктөшү же башка кызматкери. «Тапшырманын жетекчиси» терминин тиешелүү учурларда мамлекеттик сектордо колдонулуучу бул терминдин эквиваленти катары түшүнүү керек.

*† *Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү* — корутундунун күнүнө карата абал боюнча же күнүнө чейин аткарылган жана корутундуну түзүүдө жасалган аудитордук топтун маанилүү ой жүгүртүүлөрүн жана анын тыянактарын объективдүү баалоону көздөгөн процесс. Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү процесси баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканалардын финансылык отчеттуулугунун аудитине жана, эгерде башка

¹¹ «Тапшырманын жетекчиси», «өнөктөштү» жана «аудитордук уюмду», бул жөндүү болгон жерде, мамлекеттик сектордо аларга тиешелүү эквивалент катары түшүнүү керек.

тапшырмалар бар болсо, аудитордук уюм белгилегендей, алар үчүн тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүү талап кылынган башка тапшырмаларга арналган.

*†*Тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жак* — аудитордук топ жасаган маанилүү ой жүгүртүүлөрдү жана корутундуну түзүүдө ал келген тыянактарды объективдүү баалоо үчүн жетиштүү жана тиешелүү тажрыйбасы жана ыйгарым укуктары бар болгон аудитордук уюмдун өнөктөшү, башка кызматкери, ылайыктуу квалификациясы бар тышкы жак же алардын бири да аудитордук топтун курамына кирбеген ушундай жактардын тобу.

Тапшырмага тийиштүү тобокелдик — эгерде тапшырманын предмети жөнүндө маалымат олуттуу бурмаланган болсо, практикалык адис шайкеш эмес тыянак чыгарат деген тобокелдик.

*†*Аудитордук топ* — конкреттүү тапшырманы аткарып жаткан бардык өнөктөштөр жана кызматкерлер, ошондой эле бул тапшырманын алкагында жол-жоболорду аткарып жаткан, аудитордук уюм же тармакка кирген уюм ишке тарткан ар кандай жактар. Мында бул термин аудитордук уюм же тармакка кирген уюм ишке тарткан тышкы эксперттерге тиешелүү эмес. «Аудитордук топ» термини ошондой эле тышкы аудитор АЭС 610дун (2013-ж. кайра каралган)¹² талаптарын сактаган учурда аудитордук тапшырманы аткарууга түздөн-түз катышып жаткан кардардын ички контролдоо кызматынын кызматкерлерин камтыйт).

*†*Аудитордук топ (ИКТЭС 3000дин (кайра каралган)¹³ контекстинде)* — тапшырманы аткарып жаткан бардык өнөктөштөр жана кызматкерлер, ошондой эле аудитордук уюм же тармакка кирген уюм тарткан, тапшырма боюнча жол-жоболорду аткарып жаткан ар кандай адамдар. Буга аудитордук уюм же тармакка кирген уюм тарткан практикалык адистин тышкы эксперти кирбейт.

Тапшырманын буюртмачысы — ишенимди камсыз кылуучу тапшырманы аткаруу үчүн практикалык адисти тартып жаткан тарап (тараптар).

Ишкана (ИКТЭС 3410дун контекстинде) — парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетто чагылдырылган абага чыгаруулар аларга таандык болгон юридикалык жак, экономикалык субъект же болбосо юридикалык же экономикалык субъекттин идентификациялануучу бөлүгү (мисалы, бир завод же таштандыларды көмүү жайы сыяктуу участок) же болбосо бир нече юридикалык жак же башка ишканалар же бул ишканалардын бөлүктөрү (мисалы, биргелешкен ишкана).

¹² АЭС 610 (2013-жылы кайра каралган) «*Ички аудиторлордун ишин пайдалануу*» тикелей жардамды пайдаланууга чектөөлөрдү белгилейт. Ал ошондой эле тышкы аудиторго ички аудиторлордон тикелей жардамды алууга мыйзамда же ченемдик актыда тыюу салынышы мүмкүн деп тааныйт. Ошентип, тикелей жардамды пайдалануу буга уруксат берилген учурдагы кырдаалдар менен чектелген.

¹³ ИКТЭС 3000 (кайра каралган) «*Өткөн мезгилдердеги финансылык маалыматтын аудитинен же обзордук текшерүүсүнөн айырмаланган ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалар*”

Ишкананын тобокелдиктерин баалоо процесси — ички контролдоо системасынын компоненти, ал финансылык отчеттуулук максаттарына тиешелүү бизнес-тобокелдиктерди аныктоо жана бул тобокелдиктерди жана алардын натыйжаларын жоюу боюнча аракеттер жөнүндө чечимдерди кабыл алуу процесстерин билдирет.

Экологиялык тобокелдик — айрым кырдаалдарда аудиттин жалпы планын иштеп чыгуу үчүн ажыралгыс тобокелдикти баалоого тиешелүү факторлор экологиялык себептерден улам финансылык отчеттуулукту олуттуу бурмалоо тобокелдигин камтышы мүмкүн.

Ката — финансылык отчеттуулукту атайылап жасалбаган бурмалоо, анын ичинде суммаларды таштап кетүү (жоктугу) же маалыматты ачып көрсөтүү.

*Баалоонун айкын эместиги — финансылык отчеттуулукту атайылап жасалбаган бурмалоо, анын ичинде суммаларды таштап кетүү (жоктугу) же маалыматты ачып көрсөтүү.

Баалоо (маселелерди) — тиешелүү көйгөйлөрдү табуу жана талдоо, анын ичинде маселе боюнча конкреттүү тыянакка келүү үчүн зарылчылыкка жараша андан аркы жол-жоболорду аткаруу. «Баалоо» адатта бир катар маселелер, анын ичинде далилдер, жол-жоболордун натыйжалары жана тобокелдикке жетекчиликтин жооп иретиндеги мамилесинин натыйжалуулугу жагынан гана колдонулат. (Ошондой эле *Баалоо (тобокелдиктерди)* караңыз)

Далилдер — практикалык адис тыянактарды чыгарууда колдонуучу маалымат. Далилдер тиешелүү маалымат системаларында, эгерде булар бар болсо, камтылган маалыматты, ошондой эле башка маалыматты камтыйт. Ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалардын эл аралык стандарттарынын (ИКТЭС) максаттары үчүн:

- (i) далилдердин жетиштүүлүгү – бул далилдердин сандык баасы.
- (ii) далилдердин ылайыктуулугу – бул далилдердин сапаттык баасы.

*Дал келбөө — ырастоо үчүн талап кылынган же ишкананын бухгалтердик эсебинде камтылган маалыматтар менен ырастоочу тарап иш жүзүндө берген маалыматтын ортосунда айырмаланган жооп.

**Тажрыйбалуу аудиттор* — аудиттин практикалык тажрыйбасына жана төмөнкү маселелерди жетиштүү түшүнүүгө ээ болгон жак (аудитордук уюмга карата ички же тышкы мамиле боюнча):

- (a) аудитордук жол-жоболорду;
- (b) Аудиттин эл аралык стандарттарын жана мыйзамдардын колдонулуучу талаптарын;
- (c) аудиттелген ишкана ишин жүргүзгөн бизнес-чөйрөнү; жана

(d) аудитордук маселелерди жана ишкана өз ишмердүүлүгүн жүргүзүп жаткан тармакка тиешелүү финансылык отчеттуулукту даярдоо маселелери.

*Эксперт — («Аудитордун эксперттин» жана «Жетекчиликтин эксперттин» караңыз)

*Квалификация — белгилүү бир тармактагы жөндөмдөр, билимдер жана иш тажрыйбасы.

*Тышкы ырастоо — аудитор тарабынан түздөн-түз үчүнчү жактан (ырастоочу тараптан) кагазда, электрондук же башка түрдө жазуу формасында алынган аудитордук далилдер.

**Ишенимдүү берүү концепциясы* — (Финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясын жана Жалпы багыттагы концепцияны караңыз.)

**Финансылык отчеттуулук* — өткөн мезгилдердеги финансылык маалыматты түзүмдөлгөн берүү, анын ичинде айрым убакыт аралыгында ишкананын экономикалык ресурстары же милдеттенмелери жөнүндө, же финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясына ылайык алардын мезгил аралыгындагы өзгөрүүлөрү жөнүндө кабарлоого арналган маалыматты ачып көрсөтүү. «Финансылык отчеттуулук» термини демейде финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясынын талаптарына ылайык финансылык отчеттуулуктун толук топтомуна тиешелүү, бирок ошондой эле өзүнчө финансылык отчетко кириши мүмкүн. Маалыматты ачып көрсөтүү түздөн-түз уруксат берилген талаптарга ылайык же финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясы тарабынан уруксат берилген башкача түрдө финансылык отчеттуулуктун биринчи бетинде же эскертүүлөрдө, же болбосо ага киргизилген кайчы шилтемелер аркылуу баяндалган түшүндүрүүчү же сыпаттоочу маалыматты камтыйт..

*Аудитордук уюм — жекече практикалык адис, кесипкөй бухгалтерлердин өнөктөштүгү, корпорациясы же башка ишканасы. «Аудитордук уюмду» бул жөндүү болгон жерде мамлекеттик сектордо анын эквиваленттерине тиешелүү катары түшүнүү керек.

Болжол — жетекчилик күтүп жаткандай, болуп өтө турган келечектеги окуялар жана маалыматты даярдоо күнүнө карата жетекчилик чара көрүүнү күтүп жаткан аракеттер жагынан божомолдордун (эң мыкты баалоонун негизиндеги божомолдор) негизинде даярдалган перспективдүү финансылык маалымат.

**Ак ниетсиз аракеттер* — жетекчиликтин ичинен бир же бир нече адамдардын, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын, кызматкерлердин же үчүнчү жактардын укукка жат же мыйзамсыз артыкчылыкты алуу үчүн алдоо жолу менен билип туруп жасаган аракеттери.

**Ак ниетсиз аракеттердин тобокелдиктеринин факторлору* — ак ниетсиз аракеттерди жасоого багытталган түрткүнүн же басымдын, же аларды жасоо мүмкүнчүлүгүнүн пайда болушуна алып келген окуялар же шарттар.

Ак ниетсиз түзүлгөн финансылык отчеттуулук — финансылык отчеттуулукту пайдалануучуларды адаштыруу максатында финансылык отчеттуулукта атайылап бурмалоо, анын ичинде суммаларды же маалыматтын ачып көрсөтүлүшүн таштап кетүү (киргизбей коюу).

Кошумча жол-жоболор — учурдагы *олуттуу* бурмалоолордун бааланган тобокелдиктерине жооп иретинде аткарылуучу жол-жоболор, анын ичинде контролдоо каражаттарынын тесттери (эгерде булар бар болсо), кең-кесири тесттер жана талдоо жол-жоболору.

МТны башкаруунун жалпы элементтери — көптөгөн тиркемелерге тиешеси бар болгон жана тиркемелерди башкаруу элементтеринин натыйжалуу иштеши колдогон, маалымат системаларынын ойдогудай үзгүлтүксүз иштешин камсыз кылууга жардам берген саясаттар жана жол-жоболор. Контролдоонун жалпы МТ-каражаттары демейде маалыматтарды жана тармактык операцияларды иштетүү борборлоруна контролдук кылууну; системалык программалык камсыздоону сатып алууну, өзгөртүүнү жана коштоону; жеткиликтүүлүктүн коопсуздугун; колдонмо системаларын сатып алууну, иштеп чыгууну жана тейлөөнү камтыйт.

**Жалпы багыттагы финансылык отчеттуулук* — жалпы багыттагы концепцияга ылайык даярдалган финансылык отчеттуулук.

**Жалпы багыттагы концепция* — пайдалануучулардын кеңири чөйрөсүнүн финансылык маалыматка жалпы муктаждыктарын канааттандыруу максатында иштелип чыккан финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы. Финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы ишенимдүү берүү концепциясы же шайкештик концепциясы түрүндө берилиши мүмкүн.

«Ишенимдүү берүү концепциясы» термини финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясын белгилөө үчүн колдонулат, ал ушул концепциянын талаптарын сактоону карайт, ошондой эле:

- (i) финансылык отчеттуулукту ишенимдүү берүүнү камсыз кылуу жетекчиликтен бул концепцияда каралгандан көп көлөмдө маалыматты ачып көрсөтүү талап кылынышы мүмкүн экенин айкын формада тааныйт же билдирет; же
- (ii) финансылык отчеттуулукту ишенимдүү берүүнү камсыз кылуу үчүн жетекчиликтен концепциянын талаптарынан четтөө талап кылынышы мүмкүн экенин айкын формада тааныйт. Мындай четтөөлөр өтө сейрек учурларда гана талап кылынышы мүмкүн деп күтүлүүдө.

«Шайкештик концепциясы» термини финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясын белгилөө үчүн колдонулат, ал ушул концепциянын талаптарына шайкештикти карайт, бирок (i) же (ii) пункттарда баяндалган ырастоону камтыбай.¹⁴

¹⁴ АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү», 13(а)-пункту

Парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчет — белгилүү бир мезгил аралыгында ишкананын парник газдарынын абага чыгарылышынын курамдык элементтерин жана сандык баасын камтыган (кээде абага чыгарууларды инвентаризациялоо деп аталган) отчет, салыштырмалуу маалымат жана түшүндүрүүчү эскертүүлөр, анын ичинде сандык баалоонун жана отчеттуулукту түзүү саясатынын негизги принциптеринин кыскача баяндамасы. Парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө ишкананын отчету ошондой эле абсорбция же абага чыгаруу боюнча кемитүүлөрдүн категориялык тизмегин камтышы мүмкүн. Эгерде тапшырма парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө толук отчетту камтыбаса, «парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчет» терминин тапшырма жайылтылуучу бөлүк катары түшүнүү керек. Парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчет – бул тапшырманын “предметинин өзү жөнүндө маалымат”.¹⁵

Парник газдары (ПГ) — көмүртектин диоксиди (CO₂) жана колдонулуучу критерийлерге ылайык парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетко киргизилүүгө тийиш болгон төмөнкүлөр сыяктуу ар кандай башка газдар: метан; азоттун оксиди; күкүрттүн гексафториди; гидрофтор көмүртектер; перфтор көмүртектер; жана хлорфтор көмүртектер. Көмүртектин диоксидинен айырмаланган газдар көп учурда көмүртектин диоксидинин эквивалентинде (CO₂-e) көрсөтүлөт.

Башкаруу — ишкананын ишмердүүлүгүнүн стратегиялык багытына жана ишкананын отчет берүүгө милдеттүүлүгү менен байланышкан милдеттенмелерге көзөмөлдүк кылуу үчүн жоопкерчилик тартуучу адамдын (адамдардын) же уюмдун (уюмдардын) ролун сүрөттөйт.

*Топ — топтун финансылык отчеттуулугуна камтылган бардык компоненттер, финансылык маалымат. Топко ар дайым бирден ашык компонент киргизилет;

*Топтун аудити — топтун финансылык отчеттуулугунун аудити.

**Топтун аудиторунун пикири* — топтун финансылык отчеттуулугу боюнча аудитордун пикири.

**Топтун аудитинин жетекчиси* — топтун аудити боюнча тапшырма жана анын аткарылышы үчүн, ошондой эле аудитордук уюмдун атынан чыгарылган топтун финансылык отчеттуулугу боюнча аудитордун корутундусун даярдоо үчүн жооптуу өнөктөш же аудитордук уюмдагы башка адам. Аудиторлор биргелешкен топтун аудитин өткөргөндө, биргелешкен аудитордук тапшырманы аткаруу боюнча өнөктөштөр жана алардын аудитордук топтору жалпылап алганда топтун аудитинин жетекчисин жана топтун аудиторунун командасын билдирет.

**Топтун аудиторунун командасы* — топтун аудитинин жалпы стратегиясын иштеп чыккан компоненттердин аудиторлоруна маалымдаган, бириктирилген финансылык отчеттуулукту (маалыматты) түзүү процесси жагындагы ишти

¹⁵ ИКТЭС 3000 (кайра каралган), 12(х)-пункту

аткарган жана топтун финансылык отчеттуулугу жагынан пикирди түзүү үчүн негиз катары аудитордук далилдерди пайдалануу менен жасалган тыянактарды баалаган өнөктөштөр, анын ичинде топтун аудитинин жетекчиси жана кызматкерлер.

**Топтун финансылык отчеттуулугу* — бирден ашык компонент жагындагы финансылык маалыматын камтыган финансылык отчеттуулук. «Топтун финансылык отчеттуулугу» термини ошондой эле компоненттер даярдаган жыйынды финансылык маалыматты камтыган, башкы ишканасы болбогон, бирок жалпы контроль астында турган аралаш финансылык отчеттуулукка таандык.

**Топтун жетекчилиги* — топтун финансылык отчеттуулугун түзүү үчүн жооптуу жетекчилик.

**Топтун деңгээлинде контролдоо каражаттары* — топтун жетекчилиги тарабынан иштелип чыккан, ишке ашырылган жана иштөө абалында кармалып турган топтун финансылык отчеттуулугун даярдоо процессин контролдоо каражаты.

* *Өткөн мезгилдердин финансылык маалыматы* — конкреттүү ишканага карата финансылык көрсөткүчтөр түрүндө берилген, негизинен анын бухгалтердик эсеп системасынан алынган өткөн мезгилдер аралыгында болуп өткөн экономикалык окуялар жөнүндө же болбосо өткөн мезгилдин айрым учурларындагы экономикалык шарттар же кырдаалдар жөнүндө маалымат.

Кошуу методу — мында тейлөөчү уюм анын системасын сыпаттоосу тейлөөчү уюмдун субподрядчысы берүүчү кызмат көрсөтүүлөрдүн мүнөзүн камтыган, ал эми ушул тейлөөчү уюмдун субподрядчысынын тиешелүү контролдоо максаттары жана тиешелүү контролдоо чаралары тейлөөчү уюм анын системасын, тейлөөчү уюмдун аудиторунун тапшырмасынын көлөмүн сыпаттоосуна киргизилген кызмат көрсөтүүлөр жагындагы иштин методу.

*Көз карандысыздык*¹⁶ — өзүнө төмөнкүлөрдү камтыйт:

- (a) акыл-эстин көз карандысыздыгы — кесипкөй ой жүгүртүүгө коркунуч келтирген таасирге кабылбастан пикирин билдирүүгө мүмкүндүк берген, адамга ак ниеттүүлүк менен аракеттенүүгө жана объективдүүлүктү жана кесипкөй скептицизмди көрсөтүүгө мүмкүндүк берген акыл-эстин абалы.
- (b) тышкы көз карандысыздык — ушунчалык маанилүү болгон, бүткүл тиешелүү маалыматка, анын ичинде ар кандай колдонулуучу этияттык чараларына ээ болгон акыл-эстүү жана маалымдар үчүнчү тарап ишенимдүүлүктү билдирүү долбоору боюнча аудитордук уюм же команданын мүчөсү ак ниеттүүлүккө, объективдүүлүккө же кесипкөй скептицизмге коркунуч келтириши мүмкүн деп акылга сыярлык корутунду чыгарышы мүмкүн болгон фактылардан жана жагдайлардан оолак болуу.

¹⁶ Бухгалтерлердин этикасынын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин (БЭЭСК) *Кесипкөй бухгалтерлердин этика кодексинде аныкталгандай*

Финансылык отчеттуулукка тиешелүү маалыматтык система — финансылык отчеттуулук системасын камтыган жана ишкананын операциялары жөнүндө (ошондой эле окуялар жана шарттар жөнүндө) демилгелөө, каттоо, иштетүү жана кабарлоо үчүн жана тиешелүү активдер, милдеттенмелер жана капитал үчүн отчеттуулукту сактоо үчүн белгиленген жол-жоболордон жана жазуулардан турган ички контролдоо системасынын компоненти.

**Ажыралгыс тобокелдик* — (*Олуттуу бурмалоо тобокелдигин* караңыз)

**Алгачкы аудитордук тапшырма* — төмөнкүлөрдү караган тапшырма:

- (a) мурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулук аудиттен өткөн эмес; же болбосо;
- (b) мурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулук мурдагы аудитор тарабынан текшерилген.

Суроо-талап — суроо-талап ишкананын ичинде же ишканадан тышкары жерде билген адамдардан финансылык же финансылык эмес маалыматты издөөдөн турат.

Суроо-талап (ОТЭС 2400дун (кайра каралган) контекстинде) — суроо-талап ишкананын ичинде же ишканадан тышкары жерде билген адамдардан маалыматты издөөдөн турат.

Инспекциялоо (аудиттин жол-жобосу катары) — кагаздагы, электрондук формадагы же башка булактардагы ички же тышкы жазууларды же документтерди текшерүү же активди физикалык текшерүү.

*†*Инспекциялоо (сапатты контролдоо жагынан)* — аудитордук топтор бүткөрүлгөн тапшырмалар жагынан аудитордук уюмда белгиленген сапатты контролдоо саясатын жана жол-жоболорун сактагандыгынын далилдерин камсыз кылууга арналган жол-жоболор.

Болжолдонгон пайдалануучулар — практикалык адис күтүп жаткандай, ишенимди камсыз кылуучу отчетту пайдалана турган жеке адамдар, уюмдар же топтор. Айрым учурларда ишенимди билдирүү жөнүндө отчет даректелгенден тышкары болжолдонгон пайдалануучулар болушу мүмкүн.

Аралык финансылык маалымат же отчеттор — финансылык мезгил жагынан аралык датада (демейде ар бир жарым жылда же кварталда) чыгарылган финансылык маалымат (ал, жогоруда аныкталгандай, финансылык отчеттордун толук топтомунан аз болушу мүмкүн).

**Ички аудит кызматы* — ишенимди камсыз кылуу жана консультациялык ишмердүүлүктү камсыз кылуу боюнча ишмердүүлүктү жүзөгө ашыруучу ишкананын кызматы, анын максаты ишкананы корпоративдик башкаруу, тобокелдиктерди башкаруу процесстерин, ошондой эле ишкананы ички контролдоо процесстерин баалоо жана натыйжалуулугун арттыруу болуп саналат.

Ички аудиторлор — ички аудит кызматынын ишин аткаруучу адамдар. Ички аудиторлор ички аудит бөлүмүнө же ушундай функциясы бар бөлүмгө таандык болушу мүмкүн.

**Ички контролдоо системасы* — ишенимдүү финансылык отчеттуулукту даярдоо жаатында ишкананын максаттарына жетүүгө карата акылга сыярлык ишенимдүүлүктү, иштин майнаптуулугун жана натыйжалуулугун камсыз кылуу, колдонуудагы мыйзамдарды жана ченемдик актыларды сактоо үчүн корпоративдик башкарууга жооп берүүчү жактар, жетекчилик жана ишкананын башка кызматкерлери тарабынан иштелип чыккан, ишке ашырылган жана колдоого алынган процесстер. «Контролдоо каражаттары» термини ички контролдоо системасынын бир же бир нече компоненттеринин ар кандай аспектигине тийиштүү.

**Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттары* — Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттары боюнча кеңеш чыгарган финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттары.

Терийтирүү — башка жол-жоболордун натыйжасында келип чыккан маселелерди чечүү үчүн аларды иликтөө.

МТ-чөйрө — ишкана киргизип жаткан саясаттар жана жол-жоболор, ошондой эле бизнес операцияларды колдоо жана бизнес-стратегияларды ишке ашыруу үчүн ал пайдаланып жаткан МТ-инфраструктура (жабдуу, операциялык системалар ж.б.) жана колдонмо программалык камсыздоо.

Аудиттин негизги маселелери — аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсү боюнча, үстүдөгү мезгил үчүн финансылык отчеттуулуктун аудити үчүн алда канча маанилүү болгон маселелер. Аудиттин негизги маселелери корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирилген маселелердин ичинен тандалат.

Чектелген ишеним (ОТЭС 2400дүн (кайра каралган) контекстинде) — обзордук текшерүүгө мүнөздү болгон тобокелдик тапшырманын жагдайларында алгылыктуу болуп саналган деңгээлге чейин төмөндөтүлгөн учурда, бирок бул тобокелдик ушул стандартка ылайык тыянак түзүү үчүн негиз катары акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу тапшырма үчүн белгиленгенден көп болгон учурда жетишилген ишенимдин деңгээли. Далилдерди чогултуу жол-жоболорунун мүнөзү, мөөнөттөрү жана көлөмү жыйындысында бери болгондо, практикалык адис маанилүү деп эсептеген ал ишенимдин маанилүү деңгээлине жетиши үчүн жетиштүү болуп саналат. Маанилүү болушу үчүн практикалык адис жетишкен ишенимдин деңгээли финансылык отчеттуулукту болжолдонгон пайдалануучулардын ишениминен ашышы мүмкүн.

Чектелген ишенимди камсыз кылуучу тапшырма — (Ишенимди камсыз кылуучу тапшырманы караңыз).

*†*Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишкана* — акциялары, үлүштүк же карыздык инструменттери котировкаланган же кандайдыр бир

таанылган фонд биржасында котировкалоо тизмесине киргизилген же болбосо таанылган биржанын же башка ушундай ишкананын регламенттерине ылайык сатууга сунуш кылынган ишкана.

*Жетекчилик — аткаруу ыйгарым укуктарына ээ болгон жана ишкананын өз ишин уюштуруусу үчүн жооп берүүчү жак же жактар. Бир катар юрисдикциялардын айрым ишканаларында жетекчиликтин курамына айрым же бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар, мисалы, коллегиялык башкаруу органынын аткаруучу мүчөлөрү же менчик ээси болгон жетекчиси кирет.

**Жетекчиликтин бир жактуулугу* — маалыматты даярдоо процессинде жетекчиликтин калыстыгынын жоктугу.

**Жетекчиликтин эксперти* — бухгалтердик эсептен же аудиттен айырмаланган белгилүү бир тармакта билими жана тажрыйбасы бар, бул тармактагы ишинин тажрыйбасы финансылык отчеттуулукту даярдоодо ишкана тарабынан пайдаланылып жаткан жеке жак же уюм.

**Жетекчиликтин так баалоосу* — баалануучу маани катарында финансылык отчеттуулукта таануу же ачып көрсөтүү үчүн жетекчилик тарабынан тандалган сумма.

Сандык жана сапаттык баалоону жүргүзүүчү жак — критерийлерди пайдалануу менен тапшырманын баалануучу предметине сандык же сапаттык баалоону жүргүзгөн тарап (тараптар). Сандык же сапаттык баалоону жүргүзгөн жак тапшырманын баалануучу предмети боюнча квалификацияга ээ.

Активдерди мыйзамсыз жымырып алуу — ишкананын активдерин уурдап алууну өзүнө камтыйт жана көп учурда кызматкерлер тарабынан салыштырмалуу чакан жана олуттуу эмес суммаларда жасалат. Бирок, бул демейде ошондой эле табуу кыйын болгон ыкмалар менен мыйзамсыз жымырып алууну жаап-жашырууга алда канча кудуреттүү болгон жетекчиликти камтышы мүмкүн.

*Бурмалоо — финансылык отчеттуулукка киргизилген сумма, классификация, маалымат берүү же ачып көрсөтүү менен финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясына ылайык талап кылынуучу сумманын, классификациянын, маалымат берүүнүн же ачып көрсөтүүнүн ортосундагы айырма. Бурмалоолор ак ниетсиз аракеттерден же каталардан улам келип чыгышы мүмкүн.

Эгерде аудитор финансылык отчеттуулук ишканадагы бардык олуттуу алыш-бериштерде ишкананын абалын ишенимдүү чагылдыра тургандыгы же жоктугу же ал туура жана ишенимдүү бериле тургандыгы же жоктугу жөнүндө пикирин билдирсе, бурмалоолор ошондой эле, аудитордун ой жүгүртүүсү боюнча, финансылык отчеттуулук бардык олуттуу алыш-бериштерде ишенимдүү болушу же туура жана ишенимдүү берилиши үчүн зарыл болгон суммалардын, классификациялардын, маалыматты берүүнүн же ачып көрсөтүүнүн чагылдырылбаган оңдоп-түзөөлөрүн камтыйт.

ИКТЭС 3000дин (кайра каралган) контекстинде бурмалоо тапшырманын предмети жөнүндө маалыматтын жана критерийлерге ылайык тапшырманын баалануучу предметинин ортосундагы айырма катары аныкталат. Бурмалоолор атайлап жасалган же атайлап жасалбаган, сапаттык же сандык болушу жана калтырып кетүүлөрдү (көрбөй калууларды) камтышы мүмкүн.

ККЭС 4410дун (кайра каралган) контекстинде бурмалоо финансылык маалыматта сумманын, классификациянын, отчеттук беренени көрсөтүүнүн же ачып көрсөтүүнүн жана финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясына шайкеш келүүгө тийиш болгон берене үчүн талап кылынган сумманын, классификациянын, маалыматты берүүнүн же ачып көрсөтүүнүн ортосундагы айырма катары аныкталат. Бурмалоолор каталардан же ак ниетсиз аракеттерден улам келип чыгышы мүмкүн.

Эгерде финансылык маалымат ишенимдүү берүү концепциясына ылайык даярдалган болсо, бурмалоолор ошондой эле, практикалык адистин пикири боюнча, бардык колдо болгон аспектилерде финансылык маалыматты туура көрсөтүү үчүн же анык жана ишенимдүү түшүнүк берүү үчүн зарыл болгон суммалардын, классификациялардын, маалыматты берүүнүн же ачып көрсөтүүнүн ондоп-түзөөлөрүн камтыйт.

Фактыларды бурмалоо (башка маалымат жагынан) (ИКТЭС 3000дин (кайра каралган) контекстинде) — тапшырманын предметине же болбосо корутундуга же ишенимди камсыз кылуучу, туура эмес баяндалган же берилген тапшырма боюнча отчетко тиешелүү маселелер менен байланышкан башка маалымат. Фактыларды олуттуу бурмалоо тапшырманын предмети жөнүндө маалыматты камтыган документке карата ишенимди бузушу мүмкүн.

Башка маалыматты бурмалоо — башка маалыматты бурмалоо башка маалымат туура эмес баяндалганда же башкача түрдө адаштырууга алып барганда (анын ичинде башка маалыматта ачып көрсөтүлгөн маселени туура түшүнүү үчүн зарыл маалыматты таштап кеткенде же эки ача баяндаганда) орун алат.

**Модификацияланган пикир* — финансылык отчеттуулук жөнүндө коюлган шарты бар пикир, терс пикир же пикирди билдирүүдөн баш тартуу.

*†*Мониторинг (сапатты контролдоо жагынан)* — аудитордук уюмдун сапатты контролдоо системасын үзгүлтүксүз талдоону жана баалоону, анын ичинде аудитордук уюмга анын сапатты контролдоо системасы натыйжалуу иштеп жатат деген акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуу максатында бүткөрүлгөн аудитордук тапшырмалардын негизинде мезгилдүү инспекциялоону караган процесс.

Контролдоо каражаттарынын мониторинги — убакыттын өтүшү менен ички контролдун натыйжалуулугун баалоо процесси. Ал өзүнө контролдоо каражаттарынын түзүмүнө жана иштешине өз учурунда баа берүүнү жана шарттардагы өзгөртүүлөрдү эске алуу менен модификацияланган зарыл ондоп-

түзөөчү аракеттерди көрүүнү камтыйт. Контролдоо каражаттарынын мониторинги – бул ички контролдоо компоненти.

**Терс ырастоо жөнүндө суроо-талап* — суроо-талапта камтылган маалыматтарга макул болбогон учурда ырастоочу тарап бере турган жооп түздөн-түз аудиторго жөнөтүлөт.

*†*Тармак* — ири түзүм, ал:

- (a) кызматташууга багытталган, жана
- (b) пайда алууга же чыгымдарды бөлүштүрүүгө ачык формада багытталган же болбосо жалпы ээлик кылууну, жалпы контролдоону же жетекчиликтин жалпы мүчөлөрүн, жалпы ички саясатты жана сапатты контролдоо жол-жоболорун, жалпы бизнес стратегияны, жалпы фирмалык аталышты же кесиптик ресурстардын кыйла бөлүгүн пайдаланууну карайт.

*†*Тармакка кирген уюм* — тармакка таандык болгон аудитордук уюм же субъект.

**Сактабагандык (АЭС 250нүн¹⁷ контекстинде)* — колдонуудагы мыйзамдарга же ченемдик актыларга каршы келген атайылап жасалган же атайылабастан жасалган аракетсиздик же аракеттер. Мындай аракеттерге ишкана же ишкананын атынан же корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын атынан, жетекчилик же кызматкерлер тарабынан түзүлүүчү бүтүмдөр кирет. Сактабагандык ишкананын корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактары, жетекчилиги же кызматкерлери тарабынан (ишкананын бизнес ишмердүүлүгү менен байланышпаган) жасалган жеке жосундарды камтыбайт.

*Жооптун жоктугу — позитивдүү ырастоо жөнүндө суроо-талапка ырастоочу тараптан жооптун же толук жооптун жоктугу же болбосо ырастоочу тарапка жеткирилбегендигин ырастоо жөнүндө суроо-талапты кайра кайтаруу.

**Ылгоо менен байланышпаган тобокелдик* — аудитор ылгоо тобокелдиги менен байланышпаган ар кандай себеп боюнча туура эмес тыянак чыгарат деген тобокелдик.

Байкоо жүргүзүү — башка адамдар тарабынан аткарылган процесске же жол-жобого байкоо жүргүзүү, мисалы, аудитордун ишканадагы кызматкерлердин инвентаризациялоосуна же контролдук иш-чаралардын аткарылышына байкоо жүргүзүүсү.

**Баштапкы калдыктар* — мезгилдин башталышына карата эсептердеги калдыктар. Баштапкы калдыктар мурдагы мезгилдин аягына карата калдыктардын негизинде түзүлөт жана мурдагы мезгилдердеги операциялардын жана окуялардын таасирин, ошондой эле мурдагы мезгилде колдонулган эсеп саясатын чагылдырат. Баштапкы калдыктар ошондой эле, мисалы, шарттуу жана иш

---

¹⁷ АЭС 250 «*Финансылык отчетуулуктун аудитинин жүрүшүндө мыйзамдарды жана эрежелерди кароо*»

жүзүндөгү милдеттенмелер сыяктуу мезгилдин башталышына карата болгон жана ачып көрсөтүлүүгө тийиш болгон маалыматты өзүнө камтыйт.

Уюштуруу чеги — ишкананын парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетуна кайсы операцияларды киргизүү керектигин аныктаган чек.

**Башка маалыматтар* — ишкананын жылдык отчетуна киргизилген финансылык же финансылык эмес (финансылык отчеттуулуктан жана бул отчеттуулук жөнүндө аудитордук корутундудан айырмаланган) маалымат.

Башка маалыматтар (ИКТЭС 3000дин (кайра каралган) контекстинде) — мыйзамдарга, ченемдик актыларга же түзүлгөн практикага ылайык тапшырманын предмети жөнүндө маалыматты камтыган документке же болбосо корутундуга же ишенимди камсыз кылуучу тапшырма боюнча отчетко киргизилген (тапшырманын предмети жөнүндө маалыматтан айырмаланган жана, ошентип, ишенимди камсыз кылуучу тапшырма боюнча корутундуга же отчетко кирген) маалымат.

**«Башка маалыматтар»* бөлүмү — аудитордук корутундуга киргизилген, финансылык отчеттуулукта сунуш кылынбаган же ачып көрсөтүлбөгөн, бирок, аудитордун ой жүгүртүүсү боюнча, пайдалануучулар аудиттин процессин жана натыйжаларын, аудитордун милдеттерин же аудитордук корутундунун мазмунун түшүнүшүнө тиешеси бар аудитордук корутундунун бөлүмү.

**Баалануучу маанинин иш жүзүндөгү натыйжасы* — баалануучу маанини эсептөөдө каралган базалык операциянын (операциялардын), окуянын (окуялардын) же шарттын (шарттардын) натыйжалары боюнча эсептелген иш жүзүндөгү акчалай сумма.

Аудиттин жалпы стратегиясы — аудиттин көлөмүн, мөөнөттөрүн жана багытын белгилейт, ошондой эле аудиттин алда канча кең-кесири планын иштеп чыгууга багыт берет.

*Өнөктөш — аудитордук уюмга кесипкөй кызматтарды көрсөтүү боюнча милдеттенмелерди жүктөөгө ыйгарым укуктары бар ар кандай жеке жак.

**Ишмердүүлүктүн натыйжалуулугунун маанилүүлүгү* — оңдолбогон жана табылбаган бурмалоолордун жыйындысы бүтүндөй алганда финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүдөн ашат деген ыктымалдуулукту алгылыктуу төмөн деңгээлге чейин төмөндөтүү үчүн бүтүндөй алганда финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүдөн аз деп аудитор тарабынан белгиленген сумма же суммалар. Эгерде муну колдонууга мүмкүн болсо, ишмердүүлүктүн натыйжалуулугунун маанилүүлүгү ошондой эле операциялардын айрым класстары, эсептердеги калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн маанилүүлүк деңгээлинен же деңгээлдеринен төмөн деп аудитор тарабынан белгиленген суммага же суммаларга кирет. ИКТЭС 3410дун контекстинде ишмердүүлүктүн натыйжалуулугунун маанилүүлүгү оңдолбогон жана табылбаган бурмалоолордун жыйындысы парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчеттуу маанилүүлүгүнөн аша тургандыгынын ыктымалдуулугун алгылыктуу төмөн деңгээлге чейин төмөндөтүү үчүн парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө

отчет үчүн практикалык адис тарабынан маанилүүдөн төмөн деп белгиленген сумма же суммалар катары аныкталат. Эгерде муну колдонууга мүмкүн болсо, ишмердүүлүктүн натыйжалуулугунун маанилүүлүгү ошондой эле абага чыгаруулардын айрым типтери же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн маанилүүлүк деңгээлинен же деңгээлдеринен төмөн деп практикалык адис тарабынан белгиленген суммага же суммаларга кирет.

*†*Персонал* — өнөктөштөр жана кызматкерлер.

*Баарын камтыган — талаптагыдай жетишүү аудитордук далилдерди алуу мүмкүн эместигинен улам, эгерде булар бар болсо, бурмалоолордун финансылык отчеттуулукка тийгизүүчү таасирин же бурмалоолордун финансылык отчеттуулукка ыктымалдуу таасирин сүрөттөө үчүн бурмалоолорго карата колдонулган термин. Финансылык отчеттуулукка көрсөтүлүүчү таасирлер баарын камтыган деп эсептелет, эгерде, аудитордун ой жүгүртүүсү боюнча, ал:

- (a) финансылык отчеттуулуктун айрым элементтери, эсептери же беренелери менен чектелбесе;
- (b) эгерде таасир айрым элементтер менен чектелген болсо, финансылык отчеттуулуктун кыйла бөлүгүн козгосо же козгошу мүмкүн болсо; же
- (c) маалыматты ачып көрсөтүү жагынан финансылык отчеттуулукту пайдалануучулар түшүнүшү үчүн негизги мааниге ээ болсо.

*Жалпы жыйынды — алардан ылгоо жүргүзүлгөн жана алар жөнүндө аудитор тыянак жасоого ниеттенген маалыматтардын толук топтому.

**Позитивдүү ырастоо жөнүндө суроо-талап* — суроо-талапка ырастоочу тарап бере турган жооп түздөн-түз аудиторго жөнөтүлөт жана ал суроо-талапта камтылган маалыматтарга макул же макул эместигин билдирет, же суралган маалыматты берет.

Практикалык адис — тапшырманы аткаруучу жак (жактар) (демейде тапшырманын жетекчиси же, аудитордук топтун башка мүчөлөрү же, эгерде муну колдонууга мүмкүн болсо, аудитордук уюм). Ушул стандарт талапты же жоопкерчиликти тапшырманын жетекчиси аткарат деп тикелей болжогон учурларда «практикалык адис» эмес, «тапшырманын жетекчиси» деген термин колдонулат.

Практикалык адис (ИКТЭС 3000дин (кайра каралган) контекстинде) — тапшырманы аткаруучу жак (жактар) (демейде тапшырманын жетекчиси же, аудитордук топтун башка мүчөлөрү же, эгерде муну колдонууга мүмкүн болсо, аудитордук уюм). Ушул стандарт талапты же жоопкерчиликти тапшырманын жетекчиси аткарат деп тикелей болжогон учурларда «практикалык адис» эмес, «тапшырманын жетекчиси» деген термин колдонулат.

Практикалык адис (ОТЭС 2400дүн (кайра каралган) контекстинде) — ачык практикалык кесипкөй бухгалтер. Термин тапшырманын жетекчисин же аудитордук топтун башка мүчөлөрүн, же болбосо, тиешелүү учурларда, аудитордук уюмду түшүндүрөт. Ушул ОТЭС 2400дө (кайра каралган) белгилүү бир талап же белгилүү бир милдет тапшырманын жетекчиси тарабынан аткарылууга тийиш деп ачык

формада каралса, «практикалык адис» термини эмес, «тапшырманын жетекчиси» термини колдонулат. «Тапшырманын жетекчиси» жана «аудитордук уюм» терминдерин тиешелүү учурларда мамлекеттик сектордо колдонулуучу бул терминдердин эквиваленттери деп түшүнүү керек.

Практикалык адис (ККЭС 4410дун (кайра каралган) контекстинде) — финансылык маалыматты компиляциялоо боюнча тапшырманы аткаруучу практикалык кесипкөй бухгалтер. Ушул термин тапшырманын жетекчисин же аудитордук топтун башка мүчөлөрүн, же тийиштүү учурларда, аудитордук уюмду түшүндүрөт. Ушул ККЭС 4410до (кайра каралган) белгилүү бир талапты же белгилүү бир милдетти тапшырманын жетекчиси аткарууга тийиштиги ачык формада каралган учурларда, «практикалык адис» эмес, «тапшырманын жетекчиси» термини колдонулат. “Тапшырманын жетекчиси” жана “аудитордук уюм” деген терминдерди тийиштүү учурларда мамлекеттик сектордо колдонулуучу ушул терминдердин эквиваленттери деп түшүнүү керек.

Практикалык адистин эксперти — бул тармактагы иши практикалык адиске жетиштүү ойдогудай далилдерди алууга жардам берет деген ишенимди камсыз кылуудан айырмаланган айрым тармактагы билимдери жана тажрыйбасы бар жак же уюм. Практикалык адистин эксперти практикалык адистин ички эксперти (ал өнөктөш же кызматкер, анын ичинде убактылуу кызматкер, практикалык адистин аудитордук уюму же тармакка кирген уюм болуп саналат) же практикалык адистин тышкы эксперти болушу мүмкүн.

**Аудитти жүргүзүүнүн милдеттүү шарттары* — финансылык отчетторду түзүүдө жетекчилик финансылык отчеттуулукту даярдоонун алгылыктуу концепциясын пайдаланышы жана жетекчиликтин жана, орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын аларга таянуу менен аудит жүргүзүлүп жаткан алардын жоопкерчилиги жөнүндө негизги божомолго¹⁸ макулдугу.

*Мурдагы аудитор — мурдагы мезгил үчүн ишкананын финансылык отчеттуулугунун аудитин жүргүзгөн жана учурдагы аудитор аны алмаштырган башка аудитордук уюмдун аудитору.

**Аларга таянуу менен аудит жүргүзүлүп жаткан жетекчиликтин жана, орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын милдеттерине тиешелүү негизги божомол* — аларга таянуу менен жетекчиликтин жана, орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын милдеттерине тиешелүү негизги божомолдор, – жетекчилик жана, орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар өздөрүндө Аудиттин эл аралык стандарттарына (АЭСтерге) ылайык аудитти жүргүзүүгө төмөнкүдөй негизги милдеттер жүктөлгөнүн, андап-түшүнгөндүгү, ошондой эле ырастагандыгы жөнүндө божомол, башкача айтканда, алар төмөнкүдөй жоопкерчилик тартат:

¹⁸

АЭС 200, 13-пункт

- (a) финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясына ылайык финансылык отчеттуулукту даярдоо, анын ичинде бул жөндүү болгон жерде, аны ишенимдүү берүү үчүн;
- (b) жетекчилик жана, бул орундуу болгон жерде, корпоративдик башкаруу үчүн жооптуу жактар ак ниетсиз аракеттерден же каталардан улам олуттуу бурмалоолорду камтыбаган финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн зарыл деп эсептеген ушундай ички контролдоо системасынын иштеши үчүн; жана
- (c) аудиторго төмөнкүлөрдү берүү үчүн:
  - (i) жетекчиликке жана, орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга белгилүү болгон, финансылык отчеттуулукту, мисалы, бухгалтердик эсептин маалыматтарын, документацияны жана башка маселелер жөнүндө маалыматты даярдоого тиешеси бар бүткүл маалыматка жеткиликтүүлүктү;
  - (ii) аудитти жүргүзүү максаттары үчүн аудитор жетекчиликтен жана, орундуу болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардан суратышы мүмкүн болгон кошумча маалыматка; жана
  - (iii) аудитор алардан аудитордук далилдерди алуу зарыл деп эсептеген уюмдун ичиндеги адамдар менен өз ара аракеттенүүнүн чексиз мүмкүнчүлүгүн.

Ишенимдүү берүү концепциясын пайдалануу учурунда жогоруда келтирилген (a) пунктчасы төмөнкүдөй түрдө баяндалышы мүмкүн: «финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясына ылайык финансылык отчеттуулукту даярдоо жана *ишенимдүү берүү үчүн*» же «финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясына ылайык *анык жана ишенимдүү түшүнүк бере турган* финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн».

«Негизги божомолго» таянуу ошондой эле «аудитти жүргүзүүгө негиз болуучу жетекчиликтин жана, жөндүү болгон учурда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын жоопкерчилигине кирген негизги божомолду» билдирет.

Проформаны түзүү үчүн оңдоп-түзөө — оңдоп-түзөтүлбөгөн финансылык маалыматка карата колдонулуучу төмөнкүдөй оңдоп-түзөөлөр кирет:

- (a) эгерде сүрөттөөнүн максаттары үчүн тандалган алда канча эрте күндө окуя болуп өтсө же операция жүргүзүлсө, маанилүү окуянын же операциянын («окуя» же «операция») таасирин сүрөттөгөн оңдоп-түзөлбөгөн финансылык маалыматтын оңдоп-түзөөлөрү; ошондой эле
- (b) отчет берүүчү ишкананын («ишкананын») финансылык отчеттуулугун даярдоонун тиешелүү колдонулуучу концепциясынын жана ушул концепцияга ылайык анын эсепке алуу саясатынын негизинде алдын ала финансылык маалыматты түзүү үчүн зарыл болгон оңдоп-түзөлбөгөн финансылык маалыматтын оңдоп-түзөөлөрү.

Проформаны түзүү үчүн ондоолор сатып алынган же сатылып алууга жаткан бизнестин (сатып алынган ишкананын) же ээликтен ажыратылган же ээликтен ажыратылууга тийиш болгон бизнестин (ээликтен ажыратылган ишкана) тиешелүү финансылык маалыматын камтыйт, ал маалымат финансылык маалыматтын проформасынын компиляциясы (мындан ары - сатып алынган же ээликтен ажыратылган ишкананын финансылык маалыматы) үчүн колдонулат.

Финансылык маалыматтын проформасы — бир окуянын же операциянын ишкананын ондолбогон финансылык маалыматына тийгизген таасирин иллюстрациялоо үчүн ондоолор менен бирге берилген финансылык маалымат, ал эгерде иллюстрация үчүн тандалган алда канча эрте күндө бул окуя болуп өткөн болсо же бул операция болгон болсо орун алат. Бул Стандартта финансылык маалыматтын проформасы (а) ондолбогон финансылык маалыматты, (b) проформаны түзүү үчүн ондоолорду жана (c) проформанын жыйынды тилкесин камтыган тилке форматында берилет деп болжолдойт.

*Кесипкөй бухгалтер*¹⁹ — БЭФке (Бухгалтерлердин эл аралык федерациясына) мүчө органдын мүчөсү болуп саналган жеке жак.

*Ачык практикалык кесипкөй бухгалтер*²⁰ — аудитордук уюмдагы функционалдык классификацияга (мисалы аудит, салык салуу же консультация берүү) карабастан, кесипкөй кызматтарды көрсөтүүчү кесипкөй бухгалтер. Бул термин ошондой эле кесипкөй бухгалтерлердин ачык практикалык аудитордук уюмун белгилөө үчүн колдонулат.

**Кесипкөй ой жүгүртүү* — ишенимди камсыз кылуучу конкреттүү тапшырманын жагдайларында аракеттердин ойдогудай пландары жөнүндө негиздүү чечимдерди кабыл алууда ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалардын, бухгалтердик эсеп жана этика стандарттарынын контекстинде тиешелүү билимдерди, тажрыйбаны жана жөндөмдөрдү колдонуу.

Кесипкөй ой жүгүртүү (ИКТЭС 3000дин (кайра каралган) контекстинде) — тапшырманын жагдайларында өтүп жаткан аракеттердин багыттары жөнүндө негиздүү чечимдерди кабыл алууда кепилдиктер жана этикалык стандарттар менен камсыз кылынган контекстте тиешелүү даярдыкты, билимдерди жана тажрыйбаны колдонуу.

Кесипкөй ой жүгүртүү (ОТЭС 2400дүн (кайра каралган) контекстинде) — обзордук текшерүү боюнча тапшырманын жагдайларында орундуу болгон аракеттердин багыттары жөнүндө негиздүү чечимдерди кабыл алууда кепилдиктер, бухгалтердик эсептердин стандарттары жана этикалык стандарттар менен камсыз кылынган контекстте тиешелүү даярдыкты, билимдерди жана тажрыйбаны колдонуу.

¹⁹ Бухгалтерлердин этикасынын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин (БЭЭСК) *Кесипкөй бухгалтерлердин этика кодексинде* аныкталгандай

²⁰ Бухгалтерлердин этикасынын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин (БЭЭСК) *Кесипкөй бухгалтерлердин этика кодексинде* аныкталгандай

**Кесипкөй скептицизм* — ак ниетсиз аракеттердин же каталардын натыйжасында ыктымалдуу бурмалоону көрсөтүшү мүмкүн болгон, ошондой эле далилдердин критикалык баасын караган шарттар жагынан этияттыкты көрсөткөн маалымат практикалык адисте шектенүүнү туудурат деп болжолдогон көрсөтмө.

Кесипкөй скептицизм ИКТЭС 3000дин (кайра каралган) контекстинде — ыктымалдуу бурмалоону жана далилдердин критикалык баалоосун көрсөтүшү мүмкүн болгон шарттарга карата суроолорду пайда кылуучу акыл-эсти, көңүл бурууну өзүнө камтыгандыгын болжолдогон көрсөтмө.

**Кесиптик стандарттар* — Аудиттин эл аралык стандарттары (АЭС) жана тиешелүү этикалык талаптар.

†*Кесиптик стандарттар (СКЭС 1дин²¹ контекстинде)* — Аудиттин жана ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалардын эл аралык стандарттары боюнча кеңеш тарабынан чыгарылган, Аудиттин жана ишенимди камсыз кылуучу тапшырмалардын эл аралык стандарттары боюнча кеңеш аныктагандай, «*Сапатты контролдоонун, аудиттин, обзордук текшерүүлөрдүн, ишенимди камсыз кылуучу башка тапшырмалардын жана коштоочу кызмат көрсөтүүлөр боюнча тапшырмалардын эл аралык стандарттарына карата баш сөздөгү*» тапшырмалардын стандарттары, ошондой эле тиешелүү этикалык талаптар.

Болжол — төмөнкүлөрдүн негизинде даярдалган перспективдүү финансылык маалымат:

- (а) мисалы, айрым ишканалар башталгыч стадияда (старт-ап фазасында) турган же өз ишмердүүлүгүнүн мүнөзү кыйла өзгөрүшү мүмкүн экендигин караган учурда сөзсүз орун алууга тийиш болбогон келечектеги окуялар жана жетекчиликтин аракеттери жөнүндө гипотетикалык божомолдор; же болбосо
- (б) эң мыкты баалоону жана гипотетикалык божомолдорду айкалыштыруу.

Болжолдонгон финансылык маалымат — келечекте болуп өтүшү мүмкүн болгон окуялар жана ишкананын ыктымалдуу аракеттери жөнүндө божомолдорго негизделген финансылык маалымат. Болжолдонгон финансылык маалымат болжол, үмүт-тилектер же алардын аралашмасы түрүндө болушу мүмкүн. (*Болжол жана үмүт-тилектерди караңыз*)

Проспект — Аларга карата үчүнчү жак инвестициялык чечимди кабыл алууга тийиш деп болжолдонгон ишкананын баалуу кагаздарына тиешеси бар мыйзамдарга же ченемдик талаптарга ылайык чыгарылган документ.

---

²¹ СКЭС 1 «*Финансылык отчеттуулуктун аудитин жана обзордук текшерүүлөрдү жүргүзүүчү, ошондой эле ишенимди камсыз кылуучу башка тапшырмаларды жана коштоочу кызмат көрсөтүүлөр боюнча тапшырмаларды аткаруучу аудитордук уюмдардагы сапатты контролдоо*»

Мамлекеттик сектор — улуттук өкмөттөр, региондук (мисалы, мамлекеттик, провинциялык, аймактык) өкмөттөр, жергиликтүү (мисалы, шаардык, айылдык) өкмөттөр жана алар менен байланышкан мамлекеттик органдар (мисалы, агенттиктер, кеңештер, комиссиялар жана ишканалар).

Жарыяланган финансылык маалымат — ишкананын же сатып алынган же ээликтен ажыратылган ишкананын жалпыга жеткиликтүү финансылык маалыматы.

Ээ болгон компенсациялык квота — абага чыгарууларды кемитүү, мында ишкана башка ишкананын абага чыгарууларын төмөндөтүү (абага чыгарууларды азайтуу) же гипотетикалык базалык деңгээлге салыштырганда башка ишкананын абсорбциясын көбөйтүү (абсорбцияны көбөйтүү) үчүн акы төлөйт.

Сандык баалоо — конкреттүү булактар (же синирип алуучулар) тарабынан абага чыгарылуучу (же жок кылынуучу) катары ишканага тикелей же кыйыр түрдө тиешелүү болгон парник газдарынын санын аныктоо процесси.

*†*Акылга сыярлык ишеним (аудитордук тапшырмалардын контекстинде жана сапатты контролдоодо)* — ишенимдин жогорку, бирок абсолюттук эмес деңгээли.

Акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу тапшырма — (Ишенимди камсыз кылуучу тапшырманы караңыз)

Кайра эсептөө — документтердин же жазуулардын математикалык тактыгын текшерүүдөн турат.

**Байланыштуу тарап* — төмөнкүдөй болуп саналган тарап:

- (a) же болбосо финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясында аныкталгандай байланыштуу тарап; же болбосо
- (b) эгерде финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясында байланыштуу тараптардын көз карашынан минималдуу талаптарды белгилесе же мындай талаптар таптакыр белгиленбесе:
  - (i) отчет берүүчү ишканага тикелей же кыйыр, бир же бир нече ортомчулар аркылуу контролду жүзөгө ашыруучу же олуттуу таасир этүүчү жеке жак же башка жак;
  - (ii) ага карата отчет берүүчү ишкана бир же бир нече ортомчулар аркылуу тикелей же кыйыр контролу же кыйла таасири бар башка ишкана; же
  - (iii) отчет берүүчү ишкана менен төмөнкүлөр аркылуу жалпы контроль астында турган башка ишкана:
    - a. жалпы контролдоочу менчик ээлери;
    - b. жакын туугандар болуп саналган ээлик кылуучулар; же

с. жалпы негизги башкаруучу персонал.

Ошону менен бирге, мамлекеттин (башкача айтканда, улуттук, региондук же жергиликтүү өкмөттүн) жалпы контролунда турган ишканалар байланган деп эсептебейт, буга алар олуттуу операцияларды жүргүзгөн же бири-бири менен кыйла көлөмдөгү ресурстарды алмашкан учурлар кирбейт.

Коштоочу кызмат көрсөтүүлөр — макулдашылган жол-жоболорду жана компиляцияларды камтыйт.

*†*Тиешелүү этикалык талаптар* — аудитордук топко жана тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жактарга коюлуучу, демейде Бухгалтерлердин этикасынын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин *Кесипкөй бухгалтерлердин этика кодексинин* (БЭЭСК Кодекси) А жана В бөлүктөрүн камтыган этикалык талаптар, ошондой эле улуттук мыйзамдардын алда канча катуу талаптары. ОТЭС 2400дүн (кайра каралган) контекстинде тиешелүү этикалык талаптар обзордук текшерүү боюнча тапшырмаларды аткарууда аудитордук топ баш ийүүгө тийиш болгон этикалык талаптар катары аныкталат. Бул талаптар демейде алда канча чектөөчү мүнөздө болгон улуттук талаптар менен бирге *Бухгалтерлердин этикасынын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин Кесипкөй бухгалтерлердин этика кодексинин* (БЭЭСК Кодекси) А жана В бөлүктөрүн камтыйт. ККЭС 4410дун (кайра каралган) контекстинде тиешелүү этикалык талаптар компиляция боюнча тапшырмаларды аткарууда аудитордук топ сактоого милдеттүү болгон этикалык талаптар катары аныкталат. Ушул талаптар адатта Бухгалтерлердин этикасынын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин *Кесипкөй бухгалтерлердин этика кодексинин* (БЭЭСК Кодекси) А жана В бөлүктөрүн, Б бөлүгүнүн 290 “Көз карандысыздык: аудит жана обзордук текшерүү боюнча тапшырмалар” жана 291 “Көз карандысыздык: ишенимди камсыз кылуучу башка тапшырмалар” бөлүмдөрүнөн тышкары, ошондой эле улуттук мыйзамдардын алда канча катуу талаптарын камтыйт.

Жок кылуу — эгерде алар кармалып калбаган болсо жана утилдештирүүгө багытталбаса, субъект мезгил ичинде атмосферадан жок кылган же атмосферага чыгарылмакчы болгон парник газдары.

Кайталап аткаруу — адегенде ишкананын ички контролунун бир бөлүгү катары аткарылган контролдоо жол-жоболорун же каражаттарын аудитордун көз карандысыз аткарышы.

**Тейлөөчү уюмдагы контролдоо каражаттарынын сыпаттамасы жана түзүмү жагынан корутунду (АЭС 402де²² 1-типтеги корутунду деп аталат)* — төмөнкүлөрдү камтыган корутунду:

²² АЭС 402 «Тейлөөчү уюмдун кызмат көрсөтүүлөрүн пайдаланып жаткан ишкананын аудитинин өзгөчөлүктөрү»

- (a) тейлөөчү уюмдун жетекчилиги даярдаган тейлөөчү уюмдун ички контролдоо системасынын, ички контролдоо максаттарынын жана конкреттүү күнгө карата иштелип чыккан жана киргизилген тиешелүү контролдоо каражаттарынын сыпаттамасын; ошондой эле
- (b) акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуу максатында тейлөөчү уюмдун аудитору даярдаган отчетту, ал тейлөөчү уюмдун системасынын, максаттарынын жана тиешелүү контролдоо каражаттарынын сыпаттамасы жөнүндө, ошондой эле конкреттүү контролдоо максаттарына жетүү үчүн контролдоо каражаттарын иштеп чыгуунун жарактуулугу жөнүндө тейлөөчү уюмдун аудиторунун пикирин камтыйт.

Тейлөөчү уюмдун контролдоо каражаттарынын сыпаттамасы жана түзүмү жагынан корутунду (ИКТЭС 3402де²³ «1-типтеги корутунду» деп аталат) (ИКТЭС 3402нин контекстинде) — төмөнкүлөрдү камтыган корутунду:

- (a) тейлөөчү уюмдун өзүнүн системасынын сыпаттамасын;
- (b) тейлөөчү уюмдун төмөнкүлөр жөнүндө жазуу жүзүндөгү билдирүүсү, учурдагы бардык мамилелерде жана төмөнкүдөй ылайыктуу критерийлердин негизинде:
  - (i) сыпаттама тейлөөчү уюмдун системасын ал көрсөтүлгөн күнгө карата иштелип чыккан жана киргизилген болсо, ошондой түрдө ишенимдүү чагылдырат;
  - (ii) тейлөөчү уюм тарабынан анын системасынын сыпаттамасында көрсөтүлгөн контролдоо максаттарына тиешелүү контролдоо каражаттары көрсөтүлгөн күнгө карата ойдогудай түрдө уюштурулган; ошондой эле
- (c) тейлөөчү уюмдун аудиторунун жогорудагы (b)(i) - (ii) пунктчаларда көрсөтүлгөн маселелер боюнча акылга сыярлык ишенимдүү тыянак камтылган ишенимди камсыз кылуучу корутундусун.

*Тейлөөчү уюмдун контролдоо каражаттарынын сыпаттамасы, түзүмү жана операциялык натыйжалуулугу жагынан корутунду (АЭС 402де 2-типтеги корутунду деп аталат) — төмөнкүлөрдү камтыган корутунду:

- (a) тейлөөчү уюмдун жетекчилиги даярдаган көрсөтүлгөн күнгө карата же көрсөтүлгөн мезгилдин ичинде тейлөөчү уюмдун ички контролдоо системасынын, ички контролдоо максаттарынын жана тиешелүү контролдоо каражаттарынын, алардын түзүмүнүн жана ишке ашыруунун, ошондой эле айрым учурларда көрсөтүлгөн бүткүл мезгилдин ичинде алардын операциялык натыйжалуулугунун сыпаттамасын; ошондой эле

²³ АЭС 402 «Тейлөөчү уюмдун кызмат көрсөтүүлөрүн пайдаланып жаткан ишканын аудитинин өзгөчөлүктөрү»

- (b) акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуу максатында тейлөөчү уюмдун аудиторунун корутундусун, ал төмөнкүлөрдү камтыйт:
  - (i) тейлөөчү уюмдун ички контролдоо системасынын, ички контролдоо максаттарынын жана тиешелүү контролдоо каражаттарынын сыпаттамасы, ички контролдоо максаттары жана тиешелүү контролдоо каражаттары жагынан тейлөөчү уюмдун аудиторунун пикирин, контролдоо каражаттарынын операциялык натыйжалуулугу жагынан пикирди; ошондой эле
  - (ii) тейлөөчү уюмдун аудитору жүргүзгөн контролдоо каражаттарын тестирлөөнүн сыпаттамасын жана алардын жыйынтыктарын.

Тейлөөчү уюмда контролдоо каражаттарынын сыпаттамасы, түзүмү жана операциялык натыйжалуулугу бар корутунду (ИКТЭС 3402де «2-типтеги корутунду» деп аталат) (ИКТЭС 3402нин контекстинде) — төмөнкүлөрдү камтыган корутунду:

- (a) тейлөөчү уюмдун өзүнүн системасынын сыпаттамасын;
- (b) бардык олуттуу мамилелерде тейлөөчү уюмдун жазуу жүзүндөгү билдируүүсүн, ал төмөнкүдөй ылайыктуу критерийлерге негизделген:
  - (i) сыпаттамада тейлөөчү уюмдун көрсөтүлгөн мезгил аралыгында иштелип чыккан жана киргизилген системасы ишенимдүү берилген;
  - (ii) тейлөөчү уюм тарабынан анын системасынын сыпаттамасында көрсөтүлгөн контролдоо максаттарына тиешелүү контролдоо каражаттары көрсөтүлгөн мезгилдин ичинде ойдогудай түрдө иштелип чыккан; ошондой эле
  - (iii) тейлөөчү уюм тарабынан анын системасынын сыпаттамасында көрсөтүлгөн контролдоо максаттарына тиешелүү контролдоо каражаттары көрсөтүлгөн мезгилдин ичинде натыйжалуу иштеген; ошондой эле
- (iii) тейлөөчү уюмдун аудиторунун ишенимди камсыз кылуучу корутундусу, ал:
  - (i) жогорудагы (b) (i) - (iii) пунктчаларда көрсөтүлгөн маселелер боюнча акылга сыярлык ишенимди камсыз кылуучу корутундуну берет, ошондой эле
  - (ii) контролдоо каражаттарынын тесттеринин жана алардын жыйынтыктарынын сыпаттамасын камтыйт.

Жооптуу тарап — тапшырманын баалануучу предмети үчүн жооптуу тарап (тараптар).

Обзордук текшерүү (сапаты контролдоо жагынан) — аткарылган иштин жана башкалар жасаган тыянактардын сапатын баалоо.

Обзордук текшерүүдө өз ара аракеттенүү — обзордук текшерүүдө өз ара аракеттенүүнүн максаты аудиттин жүрүшүндө талап кылынуучу бардык далилдерди бербеген жол-жоболордун негизинде аудиторго финансылык отчеттуулук бардык эле олуттуу жактарда финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык эмес даярдалды деп эсептөөгө мажбурлаган бир нерсени билдирүүгө аудиторго мүмкүндүк берүүдө турат.

Обзордук текшерүүнүн жол-жоболору — обзордук текшерүү боюнча өз ара аракеттенүү максаттарына жетишүү үчүн зарыл деп эсептелген жол-жоболор, биринчи кезекте, ишкананын персоналынын суроо-талаптары жана финансылык маалыматтарга карата колдонулуучу талдоо жол-жоболору.

**Тобокелдиктерди баалоо жол-жоболору* — ишкананын жана анын чөйрөсүн түшүнүүсүн, анын ичинде ички контролдоо системасын алуу максатында, финансылык отчеттуулуктун деңгээлинде жана өбөлгөнүн деңгээлинде ак ниетсиз аракеттерден, ошондой эле катадан келип чыккан олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин табууга жана баалоого багытталган жол-жоболор.

**Олуттуу бурмалоо тобокелдиги* — финансылык отчеттуулукта аудитти жүргүзүү башталганга чейин олуттуу бурмалоого жол берилгендигинде турган тобокелдик. Тобокелдик эки компонентти камтыйт, алар финансылык отчеттуулукту түзүү өбөлгөлөрүнүн деңгээлинде төмөнкүдөй түрдө сүрөттөлөт:

- (a) ажыралгыс тобокелдик — эсептер боюнча калдыктар, операциялардын түрлөрү жөнүндө маалыматтарды берүү жана ачып көрсөтүү өбөлгөлөрдү ырастоонун бурмалануу ыктымалдуулугу, ал контролдоонун ар кандай байланыштуу каражаттарын караганга чейин өзүнчө же башка бурмалоолор менен жыйындысында олуттуу болушу мүмкүн;
- (b) контролдоо каражаттарынын тобокелдиги — эсептердин калдыктары, операциялардын түрлөрү же маалыматты ачып көрсөтүү жагынан өбөлгөдө орун алышы мүмкүн болгон жана өзүнчө же башка бурмалоолор менен бирдикте олуттуу болушу мүмкүн болгон бурмалоо ишкананын тиешелүү контролдоо каражаттарынын жардамы менен өз учурунда четтетилбейт же табылбайт жана оңдолбойт деген тобокелдик.

Олуттуу бурмалоо тобокелдиги (ИКТЭС 3000дин (кайра каралган) контекстинде) — тапшырманын предмети жөнүндө маалымат тапшырманы аткарганга чейин бурмалангандыгынын тобокелдиги.

*Ылгоо — (Аудитордук ылгоону караңыз)

**Ылгоо тобокелдиги* — аудитордун ылгоого негизделген корутундусу, эгерде бүткүл жалпы жыйынды бир эле аудитордук жол-жобого кабылган болсо, корутундудан айырмаланышы мүмкүн экендигинин тобокелдиги. Ылгоо тобокелдиги ката тыянактардын төмөнкүдөй эки тибине алып келиши мүмкүн:

- (a) контролдоо каражаттарын тестирилөө учурунда бул каражаттар иш жүзүндөгүгө же майдабараттарын текшерүү учурундагыга караганда алда

канча натыйжалуу, мында олуттуу бурмалоо жок деп эсептелет, бирок иш жүзүндө ал бар. Аудиторду биринчи кезекте туура эмес корутундунун ушул тиби тынчсыздандырат, ошондуктан ал аудиттин натыйжалуулугуна таасир этет жана көп ыктымалдуулук менен аудитордун туура эмес корутундусуна алып келет.

- (b) контролдоо каражаттарын тестирилөө учурунда бул каражаттар иш жүзүндөгүгө же майдабараттарын текшерүү учурундагыга караганда натыйжасы аз, олуттуу бурмалоо бар, бирок иш жүзүндө бул андай эмес. Туура эмес корутундунун бул тиби натыйжалуулукка таасир этет, анткени алгачкы тыянактар туура эмес болгонун белгилөө үчүн демейде кошумча ишти талап кылат.

*Ылгоо элементи — жалпы жыйындыны түзгөн айрым элементтер.

Обзордук текшерүүнүн камтуу чөйрөсү — тиешелүү жагдайларда обзордук текшерүүнүн максаттарына жетишүү үчүн зарыл деп эсептелген обзордук текшерүүнүн жол-жоболору.

*Тейлөөчү уюмдун аудитору — тейлөөчү уюмдун суроо-талабы боюнча тейлөөчү уюмдун контролдоо каражаттары жагынан ишенимди камсыз кыла турган тапшырма боюнча корутундуну берүүчү аудитор.

Тейлөөчү уюмдун аудитору (ИКТЭС 3402нин контекстинде) — тейлөөчү уюмдун суроо-талабы боюнча тейлөөчү уюмдун контролдоо каражаттарына ишенимди камсыз кыла турган тапшырма боюнча корутундуну берүүчү практикалык адис.

*Тейлөөчү уюм — финансылык отчеттуулукка тиешеси бар болгон пайдалануучу ишканалардын маалымат системаларынын бир бөлүгү болуп саналган пайдалануучу ишканаларга кызмат көрсөтүүчү үчүнчү тарап болуп саналган уюм (же үчүнчү тарап болуп саналган уюмдун сегменти).

Тейлөөчү уюм (ИКТЭС (ISAE) 3402нин контекстинде) — үчүнчү тарап болуп саналган (же үчүнчү тарап болуп саналган уюмдун сегменти) жана пайдалануучу ишканаларга кызматтарды көрсөткөн уюм, финансылык отчеттуулукту даярдоого карата пайдалануучу ишканын ички контролдоо системасына таандык болушу мүмкүн.

Тейлөөчү уюмдун билдирүүсү — тейлөөчү уюмдагы контролдоо каражаттарынын сыпаттамасы, түзүмү жана операциялык натыйжалуулугу жөнүндө корутундуну (2-типтеги корутундунун учурунда) аныктоонун (b) же тейлөөчү уюмда контролдоо каражаттарын сыпаттоо жана иштеп чыгуу менен корутундуну (1-типтеги корутундунун учурунда) аныктоонун (b) пунктчасында көрсөтүлгөн маселелер боюнча жазуу жүзүндөгү билдирүүсү.

*Тейлөөчү уюмдун системасы — аларга карата тейлөөчү уюмдун аудитору отчет бере турган пайдалануучу ишканаларга кызматтарды көрсөтүү үчүн тейлөөчү уюм иштеп чыккан, киргизген жана колдогон саясат жана жол-жоболор.

Тейлөөчү уюмдун системасы (же системалары) (ИКТЭС 3402нин контекстинде) — аларга карата тейлөөчү уюмдун адитору ишенимди камсыз кылуучу тапшырма боюнча корутунду бере турган пайдалануучу ишканаларга кызматтарды көрсөтүү үчүн тейлөөчү уюм иштеп чыккан, киргизген жана колдогон саясат жана жол-жоболор. Тейлөөчү уюмдун өзүнүн системасынын сыпаттамасы төмөнкүлөрдү идентификациялоону камтыйт: камтылуучу кызмат көрсөтүүлөрдү; сыпаттама таандык болгон мезгилди же, 1-типтеги корутундунун учурунда, күндү; контролдоо максаттарын; жана контролдоонун тиешелүү элементтерин.

Маанилүүлүк, олуттуулук — контексте маселенин салыштырмалуу маанилүүлүгү. Практикалык адис маселенин маанилүүлүгүн ал каралып жаткан контексте баалайт. Бул, мисалы, аны өлчөөнүн акылга сыярлык келечегин; же, башка мисал катарында, контекст корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга көйгөй жөнүндө билдирүүнүн керектиги же жоктугу жөнүндө ой жүгүртүүнү билдирген учурда, бул маселе алар тарабынан өз милдеттерин аткаруу үчүн маанилүү катары бааланаарын же жоктугун камтышы мүмкүн. Маанилүүлүктү салыштырмалуу чоңдук, мүнөз жана иликтөө предметине таасир, ошондой эле болжолдонгон пайдалануучулардын же алуучулардын ачык көрүнүп турган кызыкчылыктары сыяктуу сандык жана сапаттык факторлордун контекстинде кароого болот.

**Олуттуу компонент* — топтун аудиторунун командасы аныктаган: (i) топ үчүн жекече финансылык мааниси бар же (ii) өзүнүн өзгөчө мүнөзүнөн же жагдайлардан улам топтун финансылык отчеттуулугун олуттуу бурмалоолорунун олуттуу тобокелдиктери менен байланыштуу болушунун ыктымалдуулугу жогору болгон компонент.

**Ички контролдоо системасынын олуттуу кемчилиги* — аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсүнө ылайык, ички контролдоо системасындагы жетишерлик олуттуу болуп саналган жана мына ошондуктан корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар тарабынан көңүл бурууга татыктуу болгон кемчилик же кемчиликтердин айкалышы.

Олуттуу участок — Парник газдарынын абага чыгарылышы жөнүндө отчетко киргизилген жыйынды абага чыгарууларга салыштырганда анын абага чыгарууларынан, же олуттуу бурмалоонун өзгөчө тобокелдиктерин пайда кылуучу анын өзгөчө мүнөзүнөн же жагдайларынан улам жекече мааниге ээ болгон участок.

**Олуттуу тобокелдик* — аудитордун ой жүгүртүүсү боюнча, аудит учурунда өзгөчө кароону талап кылган олуттуу бурмалоонун табылган жана бааланган тобокелдиги.

Сиңирип алуучу — парник газдарын атмосферадан жок кылуучу физикалык бирдик же процесс.

Чакан ишкана — демейде төмөнкүдөй сапаттык мүнөздөмөлөргө ээ болгон ишкана:

- (a) чакан сандагы жактарда (көп учурда бир жеке жакта – же адамда же болбосо уюм таандык болгон башка ишканада, ээси тиешелүү сапаттык мүнөздөмөлөрүн көрсөткөн шартта) менчиктин жана башкаруунун топтолушу; ошондой эле
- (b) төмөнкүлөрдүн ичинен бирөө же бир нечеси:
  - (i) жөнөкөй же татаал эмес операциялар;
  - (ii) жөнөкөй эсепке алуу;
  - (iii) аз бизнес-багыттар жана бизнес-багыттардын алкагындагы аз продуктулар;
  - (iv) болор-болбос ички контролдук;
  - (v) контролдоо каражаттарынын кеңири спектри үчүн жооп берүүчү башкаруунун бир нече деңгээлдери; же болбосо
  - (vi) чакан персонал, алардын ичинен көпчүлүгү милдеттердин кеңири спектрин аткарат.

Бул сапаттык мүнөздөмөлөр толук болуп саналбайт, алар алда канча майда ишканалар үчүн өзгөчө болуп саналбайт жана алда канча майда ишканалар бардык ушул мүнөздөмөлөргө сөзсүз эле ээ боло бербейт.

Булак — атмосферага парник газдарын чыгаруучу физикалык бирдик же процесс.

**Атайын багыттагы финансылык отчеттуулук* — атайын багыттагы концепцияга ылайык даярдалган финансылык отчеттуулук.

**Атайын багыттагы концепция* — конкреттүү пайдалануучулардын финансылык маалыматка муктаждыктарын канааттандыруу үчүн иштелип чыккан финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы. Финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы ишенимдүү берүү концепциясы же шайкештик концепциясы түрүндө берилиши мүмкүн.²⁴

*†*Кызматкерлер* — аудитордук уюм тарабынан жалданган өнөктөштөрдүн курамына кирбеген адистер, анын ичинде эксперттер.

**Статистикалык ылгоо* — төмөнкүдөй мүнөздөмөлөрү бар ылгоого карата ыкма:

- (a) ылгоо элементтерин туш келди тандоо; жана
- (b) ылгоонун натыйжаларын баалоо үчүн ыктымалдуулук теориясын пайдалануу, анын ичинде ылгоо тобокелдигин сан жагынан аныктоо.

a) жана (b) мүнөздөмөлөрү болбогон ылгоого карата ыкма статистикалык эмес ылгоо деп эсептелет.

---

²⁴ АЭС 200, 13(a)-пункту

*Стратификациялоо — жалпы жыйынды маалыматты ар бири ылгоо элементтеринин тобун билдирген, окшош мүнөздөмөлөрү бар (көп учурда бул акчалай нарк) чакан топторго бөлүү процесси.

Тапшырманын предмети жөнүндө маалымат — критерийлерди пайдалануу менен тапшырманын баалануучу предметин сандык же сапаттык баалоонун алынган натыйжасы, башкача айтканда, тапшырманын баалануучу предметине карата критерийлерди колдонуунун натыйжасында келип чыккан маалымат.

**Отчеттук күндөн кийинки окуялар* — пайдалануучу ишканаларга берилүүчү, финансылык отчеттуулукту даярдоого тиешеси бар ушул пайдалануучу ишканалардын маалыматтык системаларынын бир бөлүгү болуп саналган айрым кызмат көрсөтүүлөрдү аткаруу үчүн башка тейлөөчү уюм тарабынан пайдаланыла турган тейлөөчү уюм.

**Тейлөөчү уюмдун субподрядчысы* — пайдалануучу ишканаларга берилүүчү, финансылык отчеттуулукту даярдоого тиешеси бар ушул пайдалануучу ишканалардын маалыматтык системаларынын бир бөлүгү болуп саналган айрым кызмат көрсөтүүлөрдү аткаруу үчүн башка тейлөөчү уюм тарабынан пайдаланыла турган тейлөөчү уюм.

Тейлөөчү уюмдун субподрядчысы (ИКТЭС 3402нин контекстинде) — финансылык отчеттуулук жагынан пайдалануучу ишканалардын ички контролдоо системасына тиешеси бар пайдалануучу ишканаларга көрсөтүлүүчү айрым кызматтарды аткаруу үчүн башка тейлөөчү уюм тарабынан пайдаланыла турган тейлөөчү уюм.

**Маани-маңызы боюнча текшерүү жол-жобосу* — өбөлгөлөр деңгээлинде олуттуу бурмалоолорду табууга арналган аудитордук жол-жобо. Маани-маңызы боюнча текшерүү жол-жоболору төмөнкүлөрдү камтыйт:

- (a) кең-кесири тесттер (операциялардын түрлөрүн, эсептер боюнча калдыктарды жана маалыматты ачып көрсөтүүнү); жана
- (b) маани-маңызы боюнча текшерүүнүн талдоо жол-жоболору.

**Жетиштүүлүк (аудитордук далилдердин)* — аудитордук далилдердин сандык баасы. Зарыл аудитордук далилдердин саны олуттуу бурмалоолордун тобокелдиктерин аудитордун баалашына, ошондой эле ушундай аудитордук далилдердин сапатына байланыштуу.

Ылайыктуу критерийлер — (Критерийлерди караңыз)

**Ылайыктуу квалификациясы бар тышкы жак* — аудитордук уюмдун кызматкери болуп саналбаган, долбоордун/тапшырманын жетекчиси катары аракеттенүүгө компетенцияга жана жөндөмдөргө ээ болгон жак, мисалы, башка аудитордук уюмдун өнөктөшү же мүчөлөрү өткөн мезгилдердин финансылык маалыматынын аудитин жана баяндамасын аткара ала турган, ишенимди камсыз кылуучу башка тапшырмаларды же коштоочу кызмат көрсөтүүлөрдү берүү боюнча тапшырмаларды аткара ала турган бухгалтерлердин кесиптик бирикмесинде же

болбосо сапатты контролдоо боюнча тиешелүү кызматтарды көрсөтүүчү уюмда турган (тиешелүү тажрыйбасы бар) кызматкер.

**Жалпыланган финансылык отчеттуулук (АЭС 810дун (кайра каралган) контекстинде)* — финансылык отчеттуулуктун негизинде түзүлгөн, бирок финансылык отчеттуулукка караганда маалыматтарды аз камтыган, айрым убакыт аралыгында ишканын экономикалык ресурстары же милдеттенмелери жөнүндө финансылык отчеттуулукка шайкеш түзүмдөлгөн түшүнүктү жана убакыт аралыгында алардын өзгөрүүлөрүн камсыз кылуучу өткөн мезгилдердин финансылык маалыматы.²⁵ Ушундай өткөн мезгилдердин финансылык маалыматын сыпаттоо үчүн ар кандай юрисдикцияларда ар түрдүү терминология колдонулушу мүмкүн.

Кошумча маалымат — финансылык отчеттуулук менен бирге берилген, демейде кошумча таблицаларда же болбосо кошумча эскертүүлөрдө берилүүчү финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн колдонулуучу финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясы талап кылбаган маалымат.

Тест — жалпы жыйындыда айрым же бардык элементтерге карата жол-жоболорду колдонуу.

Контролдоо каражаттарын тестирлөө (ИКТЭС 3402нин контекстинде) — тейлөөчү уюмдун өзүнүн системасынын сыпаттамасында билдирилген контролдун максаттарына жетишүүдө контролдоо каражаттарынын операциялык натыйжалуулугун баалоо үчүн иштелип чыккан жол-жобо.

**Контролдоо каражаттарын тестирлөө* — өбөлгөлөр денгээлинде олуттуу бурмалоолорду болтурбоо же табуу жана жоюу максатында контролдоо каражаттарын колдонуунун операциялык натыйжалуулугун баалоого арналган аудитордук жол-жобо.

**Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар* — ишканын ишмердүүлүгүнүн стратегиялык багытына көзөмөл кылуу үчүн жоопкерчилик тартуучу жана ишканын отчеттуулугу менен байланышкан милдеттерге ээ болгон жак (жактар) же уюм (уюмдар) (мисалы, ишенимдүү башкаруучу). Бул милдеттер финансылык отчеттуулук процессин көзөмөлдөөнү өзүнө камтыйт. Бир катар юрисдикциялардагы айрым ишканаларда корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жетектөөчү персонал, мисалы, жеке же мамлекеттик сектордогу ишканын коллегиялуу башкаруу органынын аткаруучу мүчөлөрү же менчик ээси болгон жетекчи кириши мүмкүн.²⁶

²⁵ АЭС 200, 13(f)-пункту

²⁶ Башкаруу түзүмдөрүнүн ар түрдүүлүгүн талкуулоо үчүн АЭС 260 (кайра каралган) «Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн» А1 – А8-пункттарын караңыз.

**Жол берилген бурмалоо* — суммасы жалпы жыйындыдагы иш жүзүндөгү бурмалоодон ашпайт деген ишенимдин тиешелүү деңгээлин алууга аудитор умтулган, аудитор белгилеген акчалай сумма.

**Четтөөнүн жол берилген ченеми* — жалпы жыйындыдагы четтөөнүн иш жүзүндөгү ченеминен ашпайт деген ишенимдин тиешелүү деңгээлин алууга аудитор умтулган, аудитор белгилеген ички контролдоо жол-жоболорунан четтөө ченеми.

Абага чыгаруулардын тиби — абага чыгаруулардын булагынын, газдын тибинин, региондун же участоктун негизинде абага чыгаруулардын тобу.

Оңдоп-түзөлбөгөн финансылык маалымат — ага карата жооптуу тарап алдын ала оңдоп-түзөөлөрдү колдонгон ишкананын финансылык маалыматы.

Айкын эместик — анын натыйжасы ишкананын тикелей контролуна байланыштуу болбогон, бирок финансылык отчеттуулукка таасир этиши мүмкүн болгон келечектеги аракеттерге же окуяларга байланыштуу болгон маселе.

* *Оңдолбогон бурмалоолор* — аудиттин жүрүшүндө аудитор тарабынан аныкталып, оңдолбогон бурмалоолор.

Тапшырманын баалануучу предмети — критерийлерди колдонуу менен сандык же сапаттык баалоого дуушарланган объект.

**Модификацияланбаган пикир* — финансылык отчеттуулук бардык маанилүү мамилелерде финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонуудагы концепциясынын талаптарына ылайык даярдалгандыгы жөнүндө тыянак чыгарылган аудитор билдирген пикир.²⁷

**Пайдалануучу ишкананын аудитору* — пайдалануучу ишкананын финансылык отчеттуулугунун аудитин жүргүзүүчү жана ал боюнча корутундуларды берүүчү аудитор.

Пайдалануучу ишкананын аудитору (ИКТЭС 3402нин контекстинде) — пайдалануучу ишкананын финансылык отчеттуулугунун аудитин жүргүзүүчү жана ал боюнча корутундуларды берүүчү аудитор.²⁸

**Пайдалануучу ишкана* — тейлөөчү уюмдун кызмат көрсөтүүлөрүн пайдалануучу жана финансылык отчеттуулугу аудиттен өтүүгө тийиш болгон ишкана.

Пайдалануучу ишкана (ИКТЭС 3402нин контекстинде) — тейлөөчү уюмдун кызмат көрсөтүүлөрүн пайдаланган ишкана.

²⁷ 25–26-пункттарда ушул пикирди ишенимдүү берүү концепциясында жана тиешелүү түрдө шайкештик концепциясында билдирүү үчүн колдонулуучу фразалар каралат.

²⁸ Тейлөөчү уюмдун субподрядчысынын учурунда, тейлөөчү уюмдун субподрядчысынын кызмат көрсөтүүлөрүн пайдаланган тейлөөчү уюмдун аудитору да пайдалануучу ишкананын аудитору болуп саналат.

Өтмө тест — финансылык отчеттуулук системасы аркылуу бир нече операцияларга көз салууну камтыйт.

**Жазуу жүзүндөгү билдирүү* — айрым фактыларды ырастоо үчүн же башка аудитордук далилдерди ырастоо үчүн жетекчиликтин аудиторго берген жазуу жүзүндөгү билдирүүсү. Бул контекстте жазуу жүзүндөгү билдирүүлөр финансылык отчеттуулукту, аны даярдоонун өбөлгөлөрүн же ырастоочу регистрлер менен жазууларды камтыбайт.